

Datum
2009-07-01
Diarienummer
2008/0212

Nationella indikatorer för mänskliga rättigheter

Små fönster med en glimt av ett större sammanhang

Rapporten har tagits fram på uppdrag av Delegationen för
Mänskliga Rättigheter i Sverige

Handisam, Myndigheten för handikappolitisk samordning, 2009

Titel: Nationella indikatorer för mänskliga rättigheter – små fönster med en glimt av ett större sammanhang

Handisam Serie A 2009:6 (diarienummer 2008/0212)

Utredare: Josefine Gustavsson

Rapporten finns att ladda ner från Handisams webbplats www.handisam.se. Alternativa format kan beställas från Handisam.

Postadress: Handisam, Arenavägen 63, 121 77 Johanneshov

E-post: info@handisam.se

Fax: 08-600 84 99

Telefon: 08-600 84 00

Innehåll

Sammanfattning	3
1. Inledning	4
1.1 Uppdrag	4
1.2 Bakgrund	4
1.3 Mål	5
1.4 Syfte	5
1.5 Utgångspunkter	6
2. Indikatorer för mänskliga rättigheter	8
2.1 Övergripande modell	8
Grunden för att en rättighet ska kunna förverkligas	8
Statens ansträngningar och skapande av förutsättningar för att förverkliga en rättighet ...	10
Grad av förverkligande av en rättighet	11
2.2 Förslag på arbetsmodell	11
2.3 Innehåll och attribut	12
2.4 Innebörden av ett rättighetsperspektiv	13
2.5 Rättighetsperspektivet i arbetet	15
2.6 Val av indikatorer	17
3. Förslag på indikatorer	20
3.1 Rätten till politiskt deltagande	20
Strukturella indikatorer	20
Processindikatorer kopplade till strukturella indikatorer	20
Processindikatorer kopplade till resultatindikatorer	21
Resultatindikatorer	22
3.2 Rätten till bästa möjliga uppnåeliga hälsa	26
Strukturella indikatorer	26
Processindikatorer kopplade till strukturella indikatorer	26
Processindikatorer kopplade till resultatindikatorer	26
Resultatindikatorer	28
3.3 Rätten till arbete	33
Strukturella indikatorer	33
Processindikatorer kopplade till strukturella indikatorer	33
Processindikatorer kopplade till resultatindikatorer	33
Resultatindikatorer	35
3.4 Rätten till utbildning	39
Strukturella indikatorer	39
Processindikatorer kopplade till strukturella indikatorer	39
Processindikatorer kopplade till resultatindikatorer	39
Resultatindikatorer	41
3.5 Rätten till bostad	46
Strukturella indikatorer	46
Processindikatorer kopplade till strukturella indikatorer	46
Processindikatorer kopplade till resultatindikatorer	46
Resultatindikatorer	48

4. Analys av framtagna indikatorer	52
4.1 Befintliga indikatorer	52
Fördelat på "målgrupper"	53
Rättigheternas odelbarhet	53
4.2 Önskvärda indikatorer	54
4.3 Indikatorer för tillgänglighet	54
4.4 Nationella undersökningar	55
4.5 Statistik för diskrimineringsgrunderna	56
Kön & ålder	57
Etnicitet	57
Sexuell läggning	58
Funktionsnedsättning	58
Könsidentitet och könsuttryck	59
Religion eller annan trosuppfattning	59
Personuppgiftslagen och diskrimineringsgrunderna	59
4.6 Nationell och lokal nivå	61
5. Avslutande reflektioner och rekommendationer	62
5.1 Rekommendationer	63
Integritet	63
Nationella urvalsundersökningar	63
Urvalsstorlek	64
Diskrimineringsgrunder	64
Ägaransvar	65
Källförteckning	66
Bilaga 1	70
Bilaga 2	75
Bilaga 3	76

Sammanfattning

Handisam har fått i uppdrag av Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige att utveckla nationella indikatorer för mänskliga rättigheter.

Utvecklandet av indikatorer har baserats på en modell som bygger på tre nivåer: *strukturella, process- och resultatindikatorer*. Detta är en modell som tagits fram av FN:s högkommissariat för mänskliga rättigheter, OHCHR.

Utifrån modellen har indikatorer tagits fram med utgångspunkt i följande fem rättigheter:

- Rätten till politiskt deltagande
- Rätten till bästa möjliga uppnåeliga hälsa
- Rätten till arbete
- Rätten till utbildning
- Rätten till bostad

Arbetet har främst gett förslag på indikatorer utifrån befintlig statistik men lyfter också fram förslag på nya och önskvärda indikatorer. Utöver detta har även möjliga indikatorer för tillgänglighet identifierats.

Ambitionen har varit att hitta en balans mellan det ideala och det som varit praktiskt möjligt att genomföra. Fokus har varit att lägga en grund som i framtiden kan användas som utgångspunkt för utveckling och förbättring.

Under arbetets gång har hinder för att utveckla indikatorer ur ett rättighetsperspektiv identifierats. För att komma över dessa ges rekommendationer för utveckling av arbetet i framtiden. För att göra successiv utveckling och förbättring möjlig krävs bland annat att ägaransvaret för indikatorerna identifieras.

I uppföljning och utvärdering av arbetet med mänskliga rättigheter är det också viktigt att bättre belysa situationen för utsatta grupper och diskrimineringsgrunder. I dagsläget finns det stora brister i statistik för diskrimineringsgrunderna och för utsatta grupper i övrigt. Det bör utredas hur de stora nationella urvalsundersökningarna bättre kan användas i detta syfte.

1. Inledning

Sverige har ratificerat ett stort antal internationella och regionala konventioner om mänskliga rättigheter och måste följa de åtaganden som följer med detta.

Allra viktigast i arbetet med de mänskliga rättigheterna är att alla människor kan ta del av sina rättigheter. Staten ska respektera, skydda och tillgodose de mänskliga rättigheterna utan diskriminering.

Indikatorer kan vara ett användbart verktyg för att följa upp och utvärdera hur Sverige följer sina åtaganden. Indikatorer kan också vara ett värdefullt underlag för utvecklingen av arbetet med de mänskliga rättigheterna och för politiska beslut på området.

1.1 Uppdrag

Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige har gett Handisam i uppdrag att utveckla exempel på indikatorer för att kunna utvärdera och följa upp arbetet, i relation till målen, för ett urval av de mänskliga rättigheterna.

1.2 Bakgrund

Bakgrunden till uppdraget att utveckla nationella indikatorer är den Nationella handlingsplanen för de mänskliga rättigheterna 2006-2009 (Skr. 2005/06:95). Handlingsplanen tar i åtgärd 110 och 111 upp att regeringen planerar att utveckla nationella mål och indikatorer för uppföljning i arbetet med att säkerställa full respekt för de mänskliga rättigheterna i Sverige.

Åtgärd 110: I avsikt att främja det långsiktiga målet, full respekt för de mänskliga rättigheterna i Sverige, avser regeringen att under 2006 inleda ett arbete med att identifiera uppföljningsbara nationella mål för ett urval av de mänskliga rättigheterna. De nationella målen för mänskliga rättigheter skall ställas i relation till de mål som har formulerats inom relevanta politikområden.

Åtgärd 111: Regeringen avser att under perioden 2006–2009 utarbeta indikatorer för att kunna utvärdera och följa upp arbetet med nationella mål om mänskliga rättigheter.

1.3 Mål

Enligt uppdraget ska indikatorer utvecklas för att följa upp arbetet i relation till nationella mål för de mänskliga rättigheterna. Ännu finns inga uttalade nationella mål bortsett från det långsiktiga målet ”full respekt för de mänskliga rättigheterna i Sverige”. Det är problematiskt att enkelt säga vilka av de nationella mål som finns i till exempel budgetpropositionen för 2009 som direkt kan följas upp ur ett rättighetsperspektiv. För detta krävs en noggrann analys. Vissa handlingsplaner har definierat nationella mål som kan sättas i relation till mänskliga rättigheter. Oftast är det mål som endast fångar delar av de mänskliga rättigheterna till exempel jämställdhet eller handikappolitik.

Att det finns nationella mål är centralt eftersom indikatorer ska användas för att visa på utvecklingen i relation till uppsatta mål, där målen ger vägledning om vilka indikatorer det finns behov av att ta fram.

Som det är nu har arbetet skett i omvänd ordning där nationella indikatorer för ett urval av de mänskliga rättigheterna utvecklas före nationella mål för mänskliga rättigheter tagits fram.

Oavsett om det finns nationella mål så finns det uttalade krav för varje rättighet som ska uppfyllas enligt FN. Utifrån dessa krav har utvecklingen av nationella indikatorer för mänskliga rättigheter tagit sin början. Dessa indikatorer har som uppgift att visa på en viss riktning och utveckling. En mätning av hur utvecklingen ser ut idag kan sedan ligga till grund för att utveckla nationella mål.

1.4 Syfte

Syftet är att utveckla indikatorer för att kunna utvärdera och följa upp arbetet i relation till nationella mål för ett urval av de mänskliga rättigheterna.

Vidare är syftet med uppdraget att ge underlag till Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige och det slutbetänkande som ska lämnas i mars 2010.

Slutligen är syftet också att inspirera andra aktörer, till exempel kommuner, landsting och statliga myndigheter att utvärdera och följa upp det egna arbetet med mänskliga rättigheter.

1.5 Utgångspunkter

Uppdragets genomförande har grundat sig på ett antal utgångspunkter. Dessa har angett arbetets riktning och fokus:

- Indikatorer ska utvecklas för ett *urval* av de mänskliga rättigheterna.
- Indikatorerna ska vara på *nationell* nivå och uppföljningsbara över tid.
- Indikatorerna ska beakta situationen för olika grupper i samhället.
- Indikatorerna ska ha kopplingar till lokal och regional nivå och med fördel kunna användas på olika nivåer av olika aktörer.
- Personer med funktionsnedsättnings åtnjutande av de mänskliga rättigheterna ska vara ett av de områden som prioriteras i arbetet med att utveckla indikatorer.

Utgångspunkterna och betydelsen av dessa utvecklas nedan tillsammans med vilken betydelse de haft för arbetets utformning.

För det första ska indikatorer utvecklas för ett *urval* av de mänskliga rättigheterna. Detta har tolkats som att de indikatorer som tas fram ska ge exempel på innehåll och form som kännetecknar indikatorer för mänskliga rättigheter samt ge en struktur för hur dessa tas fram. Detta har gett arbetet tydliga avgränsningar.

Arbetet har inte utvecklat indikatorer som omfattar alla mänskliga rättigheter. Istället har fokus varit att visa på möjligheten att utveckla indikatorer för mänskliga rättigheter som är konkreta och användbara.

För det andra ska de indikatorer som utvecklas vara uppföljningsbara över tid samt vara möjliga att följa upp och utvärdera på en nationell nivå.

För det tredje ska de indikatorer som tas fram uppmärksamma situationen för olika grupper i samhället. Inom ramen för uppdraget har detta definierats som alla diskrimineringsgrunder, enligt svensk lagstiftning. Det innebär att arbetet tar hänsyn till svenska förhållanden samtidigt som det inte utesluter möjligheten att inkludera ytterligare diskrimineringsgrunder i framtiden.

För det fjärde ska indikatorernas användbarhet för lokal och regional nivå uppmärksammas. Under arbetets gång har hänsyn tagits till detta genom att de rättighetsområden som valts har stor relevans för all offentlig verksamhet på alla nivåer. Vissa av de indikatorer som tagits fram visar också statistik och data för kommunal nivå.

Slutligen ska personer med funktionsnedsättnings åtnjutande av de mänskliga rättigheterna vara ett av de områden som prioriteras. Detta med anledning av att Sverige i slutet på 2008 ratificerat *FN:s internationella konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning*. Konventionen innehåller en artikel om övervakning av konventionens genomförande, vilket gör den till ett prioriterat område att utveckla indikatorer för.

Indikatorer som berör personer med funktionsnedsättning har därför utvecklats, både ur ett antidiskrimineringsperspektiv och utifrån ett funktionshindersperspektiv, där tillgänglighet i miljö och omgivning är centralt.

2. Indikatorer för mänskliga rättigheter

2.1 Övergripande modell

Arbetet har baserats på en modell som bygger på tre nivåer: *strukturella, process- och resultatindikatorer*. Detta är en modell som tagits fram av FN:s högkommissariat för mänskliga rättigheter, OHCHR, i deras arbete med att utveckla indikatorer på internationell nivå¹.

Att använda en modell som tagits fram av FN skapar möjlighet till jämförelse och samarbete mellan länder. En gemensam modell bidrar till att förbättra och utveckla nationella indikatorer för mänskliga rättigheter ytterligare i framtiden.

Modellen ger också en bra struktur och täcker in de olika nivåer som indikatorer för mänskliga rättigheter bör omfattas av utifrån statens skyldighet att respektera, skydda och tillgodose ratificerade konventioner.

Med modellen som grund har arbetet främst fokuserat på resultatindikatorer och att dessa ska vara specifika, konkreta och användbara. Det har funnits två orsaker till denna fokus. Dels har tiden för att ta fram indikatorerna varit knapp. Dels kan befintlig statistik som är uppföljningsbar över tid främst användas till resultatindikatorer.

Det krävs en annan form av uppgifter än befintlig data och statistik för strukturella indikatorer och processindikatorer. Det gör att de indikatorer som tagits fram på strukturell- och processnivå varit av ett mer generellt slag. Trots det kan de inkluderas i arbetsprocessen genom det förslag på arbetsmodell som beskrivs i avsnitt 2.2.

I följande avsnitt beskrivs de olika nivåerna mer ingående.

Grunden för att en rättighet ska kunna förverkligas

Strukturella indikatorer visar på vilka juridiska dokument som antagits (till exempel nationell lagstiftning och konventioner) eller ratificerats av en stat samt på grundläggande institutionella mekanismer (till exempel nationella institutioner för mänskliga

---

¹ OHCHR 2008: *Report on Indicators for Promoting and Monitoring the Implementation of Human Rights*, HRI/MC/2008/3

rättigheter) som anses nödvändiga för att främja och skydda en specifik rättighet².

De flesta av de mänskliga rättigheterna anses ur juridik synpunkt garanterade i Sverige. Antingen genom att det vid ratificeringen av ett internationellt dokument konstateras normharmoni, det vill säga att den svenska lagen inte strider mot den aktuella konventionen. Eller, om normharmoni kan konstateras, genom att de mänskliga rättigheterna på ett eller annat sätt införlivats i den svenska rätten.

Ändå upptäcks luckor i lagstiftningen allt eftersom den tillämpas. Främst eftersom det är svårt att förutse alla tänkbara situationer. Strukturella indikatorer är i detta sammanhang viktiga för att identifiera dessa luckor ur ett rättighetsperspektiv.

När införlivning anses nödvändig sker detta för svensk del ofta genom transformering. Transformering innebär att bestämmelsen omformuleras så att den passar bättre in i den svenska rätten. Ett tydligt exempel är Barnkonventionens artikel om att barnets bästa ska beaktas vid förvaltningsbeslut. Artikeln har formulerats om och integrerats i redan befintlig lagstiftning, till exempel Socialtjänstlagen. Det är denna bestämmelse och inte Barnkonventionen i sig som kan läggas till grund för ett domstolsbeslut.³

Eftersom rättigheter genom transformering formuleras om och integreras med andra bestämmelser på detta sätt försvåras ofta arbetet att hitta rättigheterna. Det krävs ett noggrant arbete för att upptäcka missförhållanden och att lagstiftningen analyseras ur ett rättighetsperspektiv.⁴

Utöver detta försvårar transformering och normharmoni även synliggörandet av de mänskliga rättigheterna och möjligheten att åberopa dem.

I Sverige finns särskilda institutionella mekanismer för att följa upp den svenska lagstiftningen. Några exempel är tillsynsmyndigheter som Socialstyrelsen, Skolinspektionen och Diskrimineringsombudsmannen. Deras uppgift är att finna brister inom sina respektive verksamhetsområden och komma med förslag på ändringar i lagstiftning. Därmed har de en betydelsefull uppgift i att följa efterlevnaden av konventionerna.

---

² OHCHR, 2008, s. 11

³ Regeringskansliet, *Mänskliga rättigheter i Sverige*, s. 5-6

⁴ Undantaget är den Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna som har en särställning i svensk rätt då det är den enda konvention som inkorporerats och gäller som svensk lag.

Strukturella indikatorer är nödvändiga för att ur ett helhetsperspektiv kunna följa upp en rättighet. Process- och resultatindikatorer kan uppfattas vara viktigare än strukturella indikatorer för att demonstrera implementeringen av mänskliga rättigheter i praktiken. Trots det är implementeringen beroende av att det finns ett strukturellt ramverk som grund för att en rättighet ska kunna förverkligas. Ramverket visar statens intentioner.

Statens ansträngningar och skapande av förutsättningar för att förverkliga en rättighet

Processindikatorer handlar om vad som görs för att förverkliga mänskliga rättigheter. Dessa indikatorer beskrivs i relation till statliga policymekanismer. De inkluderar alla åtgärder, program och särskilda ingripanden som en stat är villig att genomföra för att uppnå resultat som kan identifieras med förverkligandet av en särskild rättighet.⁵

Ur ett rättighetsperspektiv är det lika viktigt att mäta en stats intentioner och engagemang som att befästa dessa ansträngningar resultatmässigt.⁶

Genom processindikatorer kan statens ansvarstagande samt de framsteg som görs bättre bedömas.⁷ Detta ansvarstagande kan kopplas till offentlig verksamhet på alla nivåer, och vilka ansträngningar som görs av myndigheter, kommun och landsting för att förverkliga rättigheter.

I arbetet med att utveckla indikatorer konstateras att processindikatorer med fördel kan delas upp i två nivåer. Det gör indikatorernas innehåll mer begripliga, vilket gör det mer användbart.

Första nivån är processindikatorer som har koppling till strukturella indikatorer. Dessa indikatorer visar på *ansträngningar som görs för att skapa förutsättningar* i form av till exempel en policy eller ett program. Det är svårt att mäta resultatet av en sådan policy utan att bli detaljerad. Som indikator visar den ändå på processen för att förverkliga en rättighet.

Den andra nivån är processindikatorer som har en koppling till resultatindikatorer. Denna form av processindikator visar på statens ansträngningar för att skapa förutsättningar men mer specifikt *hur de faktiska förutsättningarna ser ut*. Det kan till exempel vara genom att mäta tillgången till en rättighet för att se om den finns i tillräcklig utsträckning.

---

⁵ OHCHR, 2008, s. 11

⁶ Ibid., s. 5

⁷ Ibid., s. 11

En processindikator skulle kunna vara antal lärare i förhållande till antalet elever. Utgångspunkten för en processindikator bör vara att fråga vilka förutsättningar som krävs för att en resultatindikator ska förbättras och utvecklas åt rätt håll.

Grad av förverkligande av en rättighet

Resultatindikatorer visar på utfallet av de ansträngningar som gjorts och vad befintliga förutsättningar gett för resultat. Resultatindikatorer fångar kunskap, individuellt så väl som kollektivt, som visar på graden av förverkligande av en mänsklig rättighet.⁸

Resultatindikatorer uppfattas vara den tyngsta formen av indikator då en rättighet måste ha gått igenom hela kedjan för att nå dessa resultat.

2.2 Förslag på arbetsmodell

Fokus för arbetet har varit att utveckla resultatindikatorer för ett urval av de mänskliga rättigheterna. En arbetsmodell har tagits fram för att inkludera strukturella indikatorer och processindikatorer på ett naturligt sätt i en kommande uppföljningsprocess.

Utifrån arbetsmodellen är första steget att göra en datainsamling av de resultatindikatorer som utvecklats i arbetet samt att analysera de data som samlats in.

Om det finns uppenbara skillnader mellan de grupper som omfattas av diskrimineringslagstiftningen eller det på annat sätt brister i förverkligandet av en rättighet visar detta att staten på något sätt inte lever upp till sina skyldigheter och/eller inte anstränger sig tillräckligt för att förverkliga berörda rättigheter. Sådana skillnader och brister analyseras vidare i nästa steg.

Det andra steget innebär en genomgång och identifikation av strukturella indikatorer för att se om det finns lagstiftning, regler och institutionella mekanismer på plats för att förverkliga rättigheten. Saknas hela eller delar av det strukturella ramverket finns det strukturella hinder och strukturell diskriminering som försvårar eller förhindrar förverkligandet av den specifika rättigheten. Samtidigt har åtgärder som behöver vidtas på strukturell nivå identifierats och hindren kan därmed åtgärdas.

Om det inte finns några strukturella hinder innebär det att bristen står att finna i processen för att förverkliga en rättighet.

---

⁸ OHCHR, 2008, s. 12

Då blir uppgiften att gå igenom samt analysera de ansträngningar som görs och de förutsättningar som finns för att en rättighet ska förverkligas. Det innebär att identifiera om problemet uppmärksammas av dem som har skyldighet att säkerställa rättighetens förverkligande och vilka åtgärder som vidtas för att förändra/förbättra situationen.

På detta vis identifieras brister för varje specifikt område både på resultat-, process- och strukturell nivå samt var insatser behöver förstärkas. Tillvägagångssättet ger en strukturerad analys som är användbar samtidigt som arbetet systematiseras.

Samtidigt är resultatindikatorerna i sig värdefulla. Genom att redovisa vad det finns statistik på, blir det tydligt vad som *inte* mäts och därmed inte går att följa. Denna information kan ligga till grund för att redovisa vad det saknas för statistik och för vilka diskrimineringsgrunder det saknas statistik. På så vis kan välgrundade förslag på åtgärder och förbättringar ges för att utveckla och bättre kunna följa arbetet med mänskliga rättigheter.

Genom att redovisa den statistik som finns synliggörs brister i indikatorernas innehåll och utformning. En redovisning av befintliga indikatorer kommer att visa vad statistiken faktiskt visar och vad den inte visar. Förhoppningsvis leder det till förslag på hur bättre och tydligare indikatorer skulle kunna utvecklas.

Avgörande för arbetsmodellens användbarhet är att identifiera vem som ska göra detta arbete och att det finns någon som äger och har som uppdrag att arbeta med denna process.

2.3 Innehåll och attribut

För att indikatorer för mänskliga rättigheter ska bli innehållsmässigt meningsfulla krävs att innehållet i de valda rättigheterna identifieras.

För att definiera innehållet i respektive rättighet har FN:s ”generella kommentarer” varit utgångspunkt. Dessa tas fram av FN:s övervakningskommittéer som hjälp till stater och övriga att tolka en rättighets innehåll. De generella kommentarerna har använts i utarbetandet av respektive rättighets huvudområden samt för utvecklandet av indikatorer.

På samma sätt som OHCHR gjort, har attribut som kännetecknar varje rättighet utvecklats även i detta arbete. Attribut för en rättighet hjälper till att konkretisera innehållet och skapar en länk mellan en identifierad indikator för en rättighet och den specifika rättighetens

normativa innehåll⁹. Detta ger en kategorisering som är tydlig, konkret och förhoppningsvis hjälper till att ta fram meningsfulla indikatorer.

Attribut eller huvudområden som det fortsättningsvis kommer att kallas i denna rapport har utgått från OHCHR:s arbete men sedan utvecklats vidare ur en svensk kontext, vilket gör att de inte ser likadana ut. Dessa beskrivs under avsnitt 2.6.

2.4 Innebörden av ett rättighetsperspektiv

Det finns normer och principer inom mänskliga rättigheter som definierar ett rättighetsperspektiv. För att ta fram indikatorer för mänskliga rättigheter behövs kunskap om hur en indikator som har ett rättighetsperspektiv ser ut och hur ett rättighetsperspektiv påverkar dess utformning och innehåll.

Ett rättighetsperspektiv innebär att alla beslut och åtgärder ska grunda sig i och ta hänsyn till *varje* människas alla mänskliga rättigheter och att dessa rättigheter inte kränks. Hänsyn ska tas till varje människas situation där utgångspunkten är *jämlikhet* och *icke-diskriminering*.¹⁰ Särskild uppmärksamhet ska ges till utsatta grupper.

Ett rättighetsperspektiv uppfattar *deltagande och delaktighet* i en process som centralt, där människor är subjekt som deltar istället för objekt för vilka något görs. Ett rättighetsperspektiv utgår från att ett projekt eller en insats lägger vikt vid att de människor som påverkas av projektet får en reell möjlighet att delta i projektets utformning och genomförande. Reellt deltagande innebär tillräcklig information och kunskap för att kunna delta, lämpliga metoder samt tillräcklig trygghet för att alla som vill ska våga delta.¹¹

Ett rättighetsperspektiv uppmärksammar alla människors rätt till *inflytande* och *möjlighet att påverka sitt eget liv* och tittar på människors möjligheter att själva kräva sina rättigheter. Detta benämns ofta som människors rätt till *egenmakt*.

Mänskliga rättigheter reglerar förhållandet mellan individ och stat där statens makt gentemot individen begränsas samtidigt som staten, i alla dess delar, har skyldigheter gentemot individen att respektera, skydda och tillgodose den enskildes rättigheter. Politiker och tjänstemän har ett ansvar i den mån deras agerande påverkar

---

⁹ OHCHR, 2008, s. 5

¹⁰ Hedlund Thulin, Kristina 2004: *Lika i värde och rättigheter: Om mänskliga rättigheter*, Norstedts Juridik, Stockholm, s. 250

¹¹ Ibid., s. 250 - 251

människors mänskliga rättigheter. Ett rättighetsperspektiv lyfter fram och synliggör denna *ansvarsfördelning*.¹²

Enligt FN är följande tre delar nödvändiga och unika för att garantera ett rättighetsperspektiv:

- a. Utvärdering och analys för att identifiera rättighetskrav från rättighetsbärare i relation till skyldighetsbärarnas ansvar så väl som de direkta, underliggande och strukturella orsakerna till att rättigheter inte realiserats.
- b. Bedömning av rättighetsbärarnas möjlighet att kräva sina rättigheter och skyldighetsbärarnas möjlighet att uppfylla rättigheterna och utifrån detta bygga sådan kapacitet.
- c. Övervaka och utvärdera både resultat och process med hjälp av människorättsstandarder och människorättsprinciper.¹³

Ett rättighetsperspektiv bör vidare uppmärksamma om en rättighet är:

Tillgång/garanterad (Available); innebär att staten försäkrar att det nationella juridiska systemet rättar sig efter de skyldigheter staten har med att förverkliga de mänskliga rättigheterna. Till exempel att skapa rättsliga garantier och klagomålsmekanismer. Det handlar också om att rättigheten ska finnas i tillräcklig utsträckning (kvantitet) till exempel antal skolor.

Tillgänglig (Accessible); innebär att varje rättighet ska vara tillgänglig för alla människor. Detta handlar om all form av tillgänglighet och inkluderar även tillgänglighet till information, geografisk, fysisk och ekonomisk tillgänglighet samt förbudet mot diskriminering.

Godtagbar/kvalitetssäkrad (Acceptable); innebär att en rättighet måste uppnå en viss minimistandard och inte bryta mot andra rättigheter. Rättigheten måste därutöver innehålla en viss kvalitet, relevans och visa etisk respekt samt hänsyn till andra kulturer.

Integrerad/anpassad (Adaptable); syftar till att en rättighet ska utformas så att den möter olika behov och är flexibel nog att anpassas till särskilda omständigheter vid en given tidpunkt. Att integrera en rättighet innebär att de värderingar, normer och principer som

---

¹² Abiri Elisabeth, Brodin Anna, Johansson Peter 2008: "Mänskliga rättigheter...? Jag vet att dom finns och jag tror att Sverige är bra på dom" – Handbok i mänskliga rättigheter på kommunal nivå, Norstedt Juridik, Stockholm, s. 18

¹³ Frivilligorganisationernas fond för mänskliga rättigheter: *UN Development Group, A Common Understanding of a Human rights Based Approach to Programming*, s 19

mänskliga rättigheter grundar sig på införlivas i ordinarie verksamhet istället för att vara ett sidospår.¹⁴

2.5 Rättighetsperspektivet i arbetet

Det finns inget enkelt sätt att uttryckligt belysa ovan nämnda normer och principer i valet av lämpliga indikatorer. Det är inte heller praktiskt att *en* indikator innehåller alla dessa delar.

Arbetet har fokuserat på att fånga upp så många delar som möjligt, inom varje rättighetsområde istället för varje indikator. Nedan beskrivs dessa delar med tilläggande text som talar om vilka delar som beaktats i arbetet och på vilket sätt.

Icke-diskriminering; mäts genom att alla diskrimineringsgrunder, så långt det är möjligt, ska finnas med som variabel för varje indikator. Det finns dock praktiska svårigheter med detta eftersom det ofta saknas statistik fördelat på flera av diskrimineringsgrunderna.

Tillgång; mäts dels genom strukturella indikatorer som fångar upp om det finns tillgång till ett strukturellt ramverk och dels genom processindikatorer som visar på tillgång till en rättighet genom att mäta om en rättighet finns i tillräcklig utsträckning.

Tillgänglighet; mäts genom att fånga upp situationen för de olika diskrimineringsgrunderna, vilket är syftet för varje indikator i mån av att det finns befintlig statistik. Tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning mäts särskilt under ”indikatorer för tillgänglighet” där definitionen för tillgänglighet är tagen ur artikel 9 i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Godtagbar/kvalitetssäkrad; kan mätas genom att jämföra utfallet för resultatindikatorerna med framtagna nationella mål och eller minimikrav från FN. Första sammanställningen av data för resultatindikatorerna kan skapa ett underlag där resultaten används som utgångspunkt i arbetet med att ta fram nationella mål för mänskliga rättigheter. Därefter kan jämförande mätningar göras över tid.

Anpassad; är svårare att få fram på nationell nivå och genom kvantitativ statistik, kvalitativa studier passar bättre. Denna komponent har därmed inte fångats särskilt väl i detta arbete.

---

¹⁴ Integrations- och jämställdhetsdepartementet 2008: *Rights Work! International Conference on Systematic Work for Human Rights Implementation – Background paper*, s. 19. De fyra begreppen pekas också ut av FN:s övervakningskommittéer för mänskliga rättigheter i deras generella kommentarer för att identifiera särskilda aspekter och grundläggande kännetecken som måste beaktas för en specifik rättighet och uppfyllandet av denna.

Delaktighet och inflytande; även denna komponent är svårare att mäta med indikatorer på nationell nivå. Den fångas mer explicit under rätten till politiskt deltagande och mer indirekt än direkt i övriga rättigheter som indikatorer har utvecklats för i detta arbete. Denna komponent innehåller utrymme för utveckling i framtiden.

Tydlig ansvarsfördelning; synliggörs genom att mäta statens, myndigheters, kommuners och landstings ansträngningar för att förverkliga en rättighet under processindikatorer. Det kan ses som ett viktigt steg i att förbättra statens ansvar i förverkligandet av de mänskliga rättigheterna. Ansvarsfördelning synliggörs även genom att under strukturella indikatorer identifiera bland annat lagstiftning och klagorätt för respektive rättighet.

2.6 Val av indikatorer

Indikatorer har tagits fram utifrån följande fem rättigheter:

- Rätten till politiskt deltagande
- Rätten till bästa möjliga uppnåeliga hälsa
- Rätten till arbete
- Rätten till utbildning
- Rätten till bostad

Hur urvalet gjorts beskrivs i bilaga 1, Metod och arbetsprocess. För respektive rättighet har generella förslag på indikatorer tagits fram för de två översta nivåerna enligt den övergripande modell som använts det vill säga för; *strukturella indikatorer* samt för *processindikatorer som relaterar till strukturella indikatorer* och *processindikatorer som relaterar till resultatindikatorer*.

Vidare har varje rättighet delats in i 4 – 6 stycken huvudområden. Dessa ska tillsammans visa på varje rättighets huvudsakliga innehåll samt vara vägledande för de specifika resultatindikatorernas utformning. Huvudområden för respektive rättighet är följande:

Rätten till politiskt deltagande

1. Utövande av lagstiftande-, verkställande- och dömande makt samt offentlig förvaltning
2. Periodiska, öppna och fria val samt allmän och lika rösträtt
3. Tillgång till offentliga tjänster
4. Politiskt engagemang, delaktighet och inflytande (i allmänna angelägenheter)

Rätten till bästa möjliga uppnåeliga hälsa

1. Översikt av hälsotillståndet i Sverige
2. Kvalitet i hälso- och sjukvård (primärvård samt mödra- och barnhälsovård)
3. Underliggande bestämningsfaktorer för en god hälsa

4. Förutsättningar för en god hälsa: levnadsvanor (beteenderelaterad hälsa)
5. Natur- och arbetsmiljö

Rätten till arbete

1. Tillgång till anständigt och meningsfullt arbete
2. Rättvisa och säkra arbetsförhållanden
3. Träning, vidareutbildning och professionell utveckling
4. Skydd från arbetslöshet

Rätten till utbildning

1. Allmän grundskola
2. Gymnasieskola
3. Högskola och universitet
4. Vuxenutbildning och Svenska för invandrare (SFI)
5. Innehåll & kvalitet i utbildning

Rätten till bostad

1. Boendekvalitet
2. Tillgänglighet till arbete, service och tjänster i förhållande till bostaden
3. Hemlöshet och möjlighet till bostad
4. Skydd av besittningsrätten
5. Segregation på bostadsmarknaden

Resultatindikatorerna som tagits fram under varje huvudområde är i sin tur fördelade på 1) *befintliga indikatorer* tagna från befintlig och uppföljningsbar data/statistik och redan framtagna indikatorer vilka setts som användbara för respektive rättighetsområde, 2) *önskvärda indikatorer*, vilka är sådana som det inte finns uppföljningsbar befintlig statistik och data för men som är önskvärda utifrån ett

rättighetsperspektiv samt 3) *indikatorer för tillgänglighet*, vilka syftar till att visa på tillgänglighet¹⁵ för personer med funktionsnedsättning. Dessa tre former av resultatindikatorer är framtagna i enlighet med uppdragsbeskrivningen. Enligt uppdraget ska indikatorer sammanställas och utvecklas inom de prioriterade områdena och förslag ska lämnas på nya indikatorer där sådana saknas. Slutligen ska personer med funktionsnedsättnings åtnjutande av de mänskliga rättigheterna vara ett av de områdena som prioriteras i arbetet med att utveckla indikatorer.

Alla resultatindikatorer har formulerats så att statistiken som används ska brytas ned och visa på situationen för respektive diskrimineringsgrund, dessa benämns som målgrupper i de indikatorer som utformats.

I följande avsnitt presenteras resultatet av arbetet med att utveckla nationella indikatorer för ett urval av de mänskliga rättigheterna.

---

¹⁵ Den definition av tillgänglighet som används är tagen ur FN:s internationella konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, artikel 9: Tillgänglighet

3. Förslag på indikatorer

I detta avsnitt presenteras förslagen på strukturella, process- och resultatindikatorer. Dessa kompletteras med förslag på nya önskvärda indikatorer samt förslag på indikatorer för tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning.

3.1 Rätten till politiskt deltagande

Strukturella indikatorer

- Ratificerade konventioner som berör rätten till politiskt deltagande.
- Grundlagar som omfattar rätten till politiskt deltagande.
- Övrig nationell lagstiftning som omfattar rätten till politiskt deltagande.
- Nationella myndigheter och nationella oberoende institutioner som arbetar med rätten till politiskt deltagande, direkt och indirekt, genom att till exempel övervaka, främja, arbeta med tillsyn.
- Klagomålsinstanser kring rätten till politiskt deltagande.
- Nationell strategi/handlingsplan¹⁶ som inkluderar rätten till politiskt deltagande.

Processindikatorer kopplade till strukturella indikatorer

- Antagna policies/strategier/planer av regering och ansvariga myndigheter som främjar rätten till politiskt deltagande.
- Konkreta aktiviteter/uppdrag/program/åtgärder av regering, ansvariga myndigheter och kommuner (internt och externt) som främjar rätten till politiskt deltagande, till exempel valinformationskampanjer och demokratiseringsåtgärder som ger möjlighet till inflytande.
- Budget för utgiftsområde 1; Rikets styrelse, avsnitt 5; Demokratipolitik i Budgetpropositionen för 2009 (ses i förhållande till andra områden samt i förhållande till resultatindikatorer).

---

¹⁶ Åtgärder i strategi/plan definieras som processindikatorer

- Ansträngningar från staten för att fånga upp dem som faller utanför statistik som omfattar rätten till politiskt deltagande till exempel de grupper som omfattas av diskrimineringslagstiftningen.

Processindikatorer kopplade till resultatindikatorer

- Indikatorer som visar på förutsättningar för rätten till politiskt deltagande, till exempel
  - antal registrerade politiska partier
  - antal registrerade intresseorganisationer
  - andel av befolkningen i röstbar ålder utan rösträtt fördelat på målgrupper.
- Andel personer som anser sig känna till sina rättigheter inom området politiskt deltagande.
- Andel förtroendevalda/tjänstemän som anser sig känna till sina skyldigheter när det gäller att tillgodose människors rättigheter inom området politiskt deltagande.

Resultatindikatorer

1. Utövande av lagstiftande-, verkställande- och dömande makt samt offentlig förvaltning

Befintliga indikatorer

- Andel platser i riksdagen fördelat på kön och övriga målgrupper [Statistiska centralbyrån, Valstatistik].
- Andel platser i regeringen fördelat på kön och övriga målgrupper [statsråd/ministrar] [Regeringen].
- Andel platser Regeringsrätten [regeringsråd¹⁷] och Högsta domstolen [justitieråd¹⁸] fördelat på kön och övriga målgrupper [Sveriges domstolar].
- Andel landshövdingar¹⁹ fördelat på kön och övriga målgrupper [www.lansstyrelsen.se/lst/Om_lansstyrelsen/adresslista_landshovdingar.htm].
- Andel platser i statliga bolagsstyrelser fördelat på kön och övriga målgrupper [Statistiska centralbyrån, ”På tal om kvinnor och män – en lathund om jämställdhet 2008”].
- Andel förtroendevalda/politiker i kommun fördelat på kön och övriga målgrupper [Statistiska centralbyrån, ”Förtroendevalda 2007”].
- Andel förtroendevalda/politiker i landsting fördelat på kön och övriga målgrupper [Statistiska centralbyrån, ”Förtroendevalda 2007”].

2. Periodiska, öppna och fria val samt allmän och lika rösträtt

Befintliga indikatorer

- Nationellt valdeltagande i riksdagsval fördelat på målgrupper [Statistiska centralbyrån, Valdeltagandeundersökningen].
- Nominerade och valda i riksdagsvalet fördelat på målgrupper [Statistiska centralbyrån, Demokratistatistik].

---

¹⁷ 2009: 19 stycken

¹⁸ 2009: 16 stycken

¹⁹ 2009: 21 stycken

- Andel av ogiltiga och blanka röster i val till riksdagsvalet [Statistiska centralbyrån, Valdeltagandeundersökningen].

3. Tillgång till offentliga tjänster

Befintliga indikatorer

- Andel av offentliga tjänster och positioner som hålls av målgrupperna [Statistiska centralbyrån, "På tal om kvinnor och män – en lathund om jämställdhet 2008"].
- Andel kvinnor och män i chefspositioner efter sektor samt fördelat på övriga målgrupper [Statistiska centralbyrån, Yrkesregistret].

4. Politiskt engagemang, delaktighet och inflytande [i allmänna angelägenheter]

Befintliga indikatorer

- Andel personer som är medlem i politiskt parti och som svarat JA på frågan "Deltar du aktivt i partiets verksamhet" fördelat på målgrupper [Statistiska centralbyrån, Undersökningen om levnadsförhållanden, ULF, fråga 221 b och c].
- Andel personer som är medlem i fackförening fördelat på målgrupper [Statistiska centralbyrån, ULF, fråga 220 b].
- Andel personer som själva kan författa en skrivelse och överklaga ett beslut av en myndighet fördelat på målgrupper [Statistiska centralbyrån, ULF, fråga 224 a].
- Andel personer som har förtroende för institutioner och politiker i samhället fördelat på målgrupper [Folkhälsoinstitutet, Nationella folkhälsoenkäten, fråga 72].

Önskvärda indikatorer för rätten till politiskt deltagande

- Andel generaldirektörer i myndigheter fördelat på målgrupper.
- Andel personer som låtit bli att rösta samt främsta anledningen till att de inte gjorde det fördelat på målgrupper (till exempel för långt avstånd, otillräcklig information, att hindren var för stora).
- Antal offentliga tjänster som utlyses årligen av Arbetsförmedlingen i förhållande till antalet nyanställda inom offentlig sektor under samma år fördelat på målgrupper (se hur stor andel av offentliga tjänster som läggs ut offentligt).
- Andel personer som anser att de har möjlighet att vara med och påverka politiken på kommunal-, landstings- och nationell nivå fördelat på målgrupper.
- Andel personer som anger att de aktivt deltar i någon form av föreningsliv i förhållande till dem som anger att de inte gör det fördelat på målgrupper (med följdfråga om ”anledning” till dem som svarar att de inte gör det).
- Statistik på antal anmälningar, åtal och fällande domar relaterade till kränkningar av rätten till politiskt deltagande (inklusive nekad tillgång till offentlig tjänst) fördelat på målgrupper.

Indikatorer för tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning

- Budgetpost för att göra valprocesser mer tillgängliga [processindikator] [önskvärd].
- Andel personer som anser att valprocessen till nationella val är tillgänglig i förhållande till andel personer som anser att valprocessen inte är tillgänglig [önskvärd].
- Andel tillgängliga lokaler i statsförvaltningen samt offentlig sektor i förhållande till andel otillgängliga lokaler [önskvärd].
- Andel tillgängliga vallokaler i förhållande till totala antalet vallokaler [önskvärd].

- Andel förtroendevalda i riksdag, kommunfullmäktige samt landstingsfullmäktige som anser att de inte kan delta i handläggning av ärenden på grund av bristande tillgänglighet [önskvärd].
- Antal politiska partier med tillgängliga hemsidor [önskvärd].
- Andel personer med funktionsnedsättning som anger att de tvingats avstå från att delta i föreningsliv för att behålla sin sjukpenning/sjukersättning [önskvärd].

3.2 Rätten till bästa möjliga uppnåeliga hälsa

Strukturella indikatorer

- Ratificerade konventioner som berör rätten till hälsa.
- Grundlagar som omfattar rätten till hälsa.
- Övrig nationell lagstiftning som omfattar rätten till hälsa.
- Nationella myndigheter och nationella oberoende institutioner som arbetar med rätten till hälsa, direkt och indirekt, genom att till exempel övervaka, främja, arbeta med tillsyn.
- Klagomålsinstanser för rätten till hälsa.
- Nationell strategi/handlingsplan²⁰ som inkluderar rätten till hälsa.

Processindikatorer kopplade till strukturella indikatorer

- Antagna policies/strategier/planer av regering och ansvariga myndigheter som främjar rätten till hälsa.
- Konkreta aktiviteter/uppdrag/program/åtgärder av regering, ansvariga myndigheter och kommuner (internt och externt) som främjar rätten till hälsa.
- Budget för utgiftsområde 9; Hälsovård, sjukvård och social omsorg i Budgetpropositionen för 2009 (ses i förhållande till andra områden samt i förhållande till resultatindikatorer).
- Ansträngningar från staten för att fånga upp dem som faller utanför statistik som omfattar rätten till hälsa till exempel papperslösa, hemlösa och de grupper som omfattas av diskrimineringslagstiftningen.

Processindikatorer kopplade till resultatindikatorer

- Indikatorer som visar på grundläggande förutsättningar för rätten till hälsa, till exempel
  - antal patienter i relation till antal läkare inom primärvården
  - antal sjukhus fördelat på antal invånare i ett län eller en region

---

²⁰ Åtgärder i strategi/plan definieras som processindikatorer

- andel barn som gör regelbundna hälsokontroller upp till fem års ålder
  - andel grundskoleelever som fått utbildning i hälsa och näringsfrågor
  - andel personer med hälsoförsäkring fördelat på målgrupper.
-
- Andel personer som anser sig känna till sina rättigheter inom hälsoområdet.
  - Andel anställda/förtroendevalda/tjänstemän inom hälsoområdet som anser sig känna till sina skyldigheter när det gäller att tillgodose människors rättigheter på hälsoområdet.

Resultatindikatorer

1. *Översikt av hälsotillståndet i Sverige*

Befintliga indikatorer

- Förväntad medellivslängd vid födsel fördelat på målgrupper [Socialstyrelsen, Folkhälsorapporten].
- Dödlighet i olika dödsorsaker fördelat på målgrupper [Socialstyrelsen, Folkhälsorapporten].
- Andel självmord i befolkningen fördelat på målgrupper [Socialstyrelsen, Folkhälsorapporten].
- Andel personer som dör i sjukdomar som går att bota fördelat på målgrupper [Socialstyrelsen, Folkhälsorapporten].
- Självrapporterat hälsotillstånd fördelat på målgrupper [Folkhälsoinstitutet, Nationella folkhälsoenkäten, fråga 1].
- Självrapporterad tandhälsa fördelat på målgrupper [Folkhälsoinstitutet, Nationella folkhälsoenkäten, fråga 35].
- Sexuellt våld och tvång; anmälda sexualbrott (alla åldrar) per 1000 invånare fördelat på målgrupper [Brottsförebygganderådet].
- Antal klagomål till Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd, HSAN, samt andel som leder till påföljd fördelat på målgrupper [HSAN, Årsredovisning].

2. *Kvalitet i hälso- och sjukvård*

2a. Primärvård

Befintliga indikatorer

- Andel som helt eller delvis instämmer i påståendet: ”Jag har tillgång till den sjukvård jag behöver” fördelat på målgrupper [Vårdbarometern – Sveriges Kommuner och Landsting/Socialstyrelsen, ”Öppna jämförelser av hälso- och sjukvårdens kvalitet och effektivitet”].
- Andel i befolkningen som har stort eller mycket stort förtroende för vården vid vårdcentraler fördelat på målgrupper

[Vårdbarometern - Sveriges Kommuner och Landsting/Socialstyrelsen, ”Öppna jämförelser av hälso- och sjukvårdens kvalitet och effektivitet”].

- Andel patienter som fick komma på läkarbesök i primärvården inom sju dagar fördelat på målgrupper [Väntetider i vården - Sveriges Kommuner och Landsting/Socialstyrelsen, ”Öppna jämförelser av hälso- och sjukvårdens kvalitet och effektivitet”].
- Andel besvarade telefonsamtal under normala öppettider i primärvården för rådgivning och/eller tidbokning [Vårdbarometern - Socialstyrelsen, ”Öppna jämförelser av hälso- och sjukvårdens kvalitet och effektivitet”].

2b. Mödra- och barnhälsovård

Befintliga indikatorer

- Antal dödfödda per 1000 födda barn [Sveriges Kommuner och Landsting/Socialstyrelsen, ”Öppna jämförelser av hälso- och sjukvårdens kvalitet och effektivitet”].
- Antal döda inom 28 dygn per 1000 födda barn (neonatal dödlighet) [Sveriges Kommuner och Landsting/Socialstyrelsen, ”Öppna jämförelser av hälso- och sjukvårdens kvalitet och effektivitet”].
- Antal nyfödda med låg apgarpoäng²¹ [Sveriges Kommuner och Landsting/Socialstyrelsen, ”Öppna jämförelser av hälso- och sjukvårdens kvalitet och effektivitet”].
- Andel barn som blivit MPR- vaccinerade²² [Sveriges Kommuner och Landsting/Socialstyrelsen, ”Öppna jämförelser av hälso- och sjukvårdens kvalitet och effektivitet”].
- Andel aborter före vecka nio fördelat på medicinsk respektive kirurgisk abort i förhållande till totala antalet aborter²³ [Sveriges Kommuner och Landsting/Socialstyrelsen, ”Öppna jämförelser av hälso- och sjukvårdens kvalitet och effektivitet”].

---

²¹ Apgarpoäng; ett poängsystem för standardiserad bedömning av nyfödda för att avgöra deras vitalitet. Bedömningen görs en minut, fem minuter och tio minuter efter födseln. Högsta poäng är tio och låg apgarpoäng brukar definieras som under sju poäng vid fem minuter, Sveriges Kommuner och Landsting/Socialstyrelsen, ”Öppna jämförelser av hälso- och sjukvårdens kvalitet och effektivitet”, s. 78

²² Vaccinerade mot mässling, påssjuka och röda hund

²³ Tidig abort är säkrare och mer effektiv för kvinnan därför är det viktigt att minimera väntetiderna till abort.

- Antal kvinnor per år som dör i samband med graviditet eller förlossning [Socialstyrelsen, Folkhälsorapporten].

3. Underliggande bestämningsfaktorer för en god hälsa

Befintliga indikatorer

- Tillgänglighet till sjuk- och hälsovård fördelat på målgrupper; Har du någon gång under de tre senaste månaderna, ansett dig i behov av läkarvård men inte sökt vård? Vilken är den främsta anledningen till att du inte gjorde det? [Statistiska centralbyrån, ULF, fråga 87 b och c].
- Självupplevd diskriminering fördelat på målgrupper [Folkhälsoinstitutet, Nationella folkhälsoenkäten, fråga 66 och 67]²⁴.
- Utbildningsnivå fördelat på målgrupper [Statistiska centralbyrån, Registret befolkningens utbildning samt från enkätundersökningar när det gäller nyinvandrade utrikesfödda].
- Sysselsättning i förhållande till befolkningssiffror fördelat på målgrupper [Statistiska centralbyrån/Arbetsförmedlingen].
- Inkomstfördelning mellan målgrupper [Statistiska centralbyrån, Inkomstfördelningsundersökningen].

4. Förutsättningar för en god hälsa; levnadsvanor [beteenderelaterad hälsa]

Befintliga indikatorer

- Självrapporterat tobaksbruk fördelat på målgrupper [Statistiska centralbyrån, ULF alt. Folkhälsoinstitutet, Nationella folkhälsoenkäten].
- Självrapporterad narkotikaanvändning fördelat på målgrupper [Folkhälsoinstitutet, Nationella folkhälsoenkäten].
- Dödlighet i alkoholrelaterad sjukdom eller skada fördelat på målgrupper [Folkhälsoinstitutet, Folkhälsopolitiska rapporten].

---

²⁴ Som komplement skulle också en fråga kunna ställas om "var" kränkningen skedde men det måste då vara tillsammans med ytterligare en fråga som står för sig själv i en annan del av enkäten, om kontakt med t.ex. sjukvård

- Fysisk aktivitet; andel personer med stillasittande fritid fördelat på målgrupper [Folkhälsoinstitutet, Nationella folkhälsoenkäten, fråga 38].
- Energibalans; andel vuxna med fetma i befolkningen fördelat på målgrupper [Folkhälsoinstitutet, Nationella folkhälsoenkäten].
- Oskyddat sex; antal klamydiafall per år [Folkhälsoinstitutet, Folkhälsopolitisk rapport, alt. Socialstyrelsen, Folkhälsorapport].

5. Natur- och arbetsmiljö

Befintliga indikatorer

- Självskattad arbetsorsakad ohälsa utan sjukfrånvaro fördelat på målgrupper [Arbetsmiljöverket, ”Arbetsorsakade besvär”].
- Andel arbetsolyckor fördelat på målgrupper [Arbetsmiljöverket, ”Arbetsskador”].
- Andel arbetssjukdomar fördelat på målgrupper [Arbetsmiljöverket, ”Arbetsskador”].
- Andel personer som inte kan sova ostört på grund av yttre störningar så som gatubuller, buller från grannar eller liknande fördelat på målgrupper [Statistiska centralbyrån, ULF, fråga 10].
- Andel av befolkningen med fukt och/eller mögel i sin bostad fördelat på målgrupper [Naturvårdsverket, endast siffror från 1999].
- Beräknade förtida dödsfall per år till följd av luftföroreningar²⁵ [Naturvårdsverket].

Önskvärda indikatorer för rätten till hälsa

- Jämförelser av skillnader mellan sjukhus/landsting sett ur ett geografiskt perspektiv vad gäller ekonomiska resurser samt kvalitet och effektivitet i vården fördelat på grupper.
- Andel personer som fått hälso- och sjukvård som anger att de fått nödvändig rehabilitering i förhållande till antal personer

---

²⁵ Kväveoxid och partiklar

som fått hälso- och sjukvård som ansett sig vara i behov av rehabilitering fördelat på målgrupper.

- Andel ofrivilliga placeringar i psykiatrisk vård fördelat på målgrupper.
- Statistik på antal anmälningar, åtal och fällande domar relaterade till kränkningar av rätten till hälsa fördelat på målgrupper.

Indikatorer för tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning

- Antal sjukhus, vårdcentraler, BVC och MVC som är tillgängliga per landsting [processindikator] [önskvärd].
- Andel av befolkningen med tillgång till nödvändiga hjälpmedel fördelat på målgrupper i relation till andel av befolkningen som anser sig ha behov av hjälpmedel [önskvärd].
- Andel personer med funktionsnedsättning som har tillgång till nödvändig specialistvård i förhållande till andel personer med funktionsnedsättning som anger att de är i behov av specialistvård [önskvärd].

3.3 Rätten till arbete

Strukturella indikatorer

- Ratificerade konventioner som berör rätten till arbete.
- Grundlagar som omfattar rätten till arbete.
- Övrig nationell lagstiftning som omfattar rätten till arbete.
- Nationella myndigheter och nationella oberoende institutioner som arbetar med rätten till arbete, direkt och indirekt, genom att till exempel övervaka, främja, arbeta med tillsyn.
- Klagomålsinstanser för rätten till arbete.
- Nationell strategi/handlingsplan²⁶ som inkluderar rätten till arbete.

Processindikatorer kopplade till strukturella indikatorer

- Antagna policies/strategier/planer av regering och ansvariga myndigheter som främjar rätten till arbete.
- Konkreta aktiviteter/uppdrag/program/åtgärder av regering, ansvariga myndigheter och kommuner (internt och externt) som främjar rätten till arbete.
- Budget för utgiftsområde 14: Arbetsmarknad och arbetsliv i Budgetpropositionen för 2009 (ses i förhållande till andra utgiftsområden samt i förhållande till resultatindikatorer).
- Påvisade ansträngningar från staten för att fånga upp dem som faller utanför statistik som omfattar rätten till arbete till exempel papperslösa och de grupper som omfattas av diskrimineringslagstiftningen.

Processindikatorer kopplade till resultatindikatorer

- Indikatorer som visar på grundläggande förutsättningar för rätten till arbete, till exempel
  - årlig ökning av sysselsättning
  - andel av den arbetsföra befolkningen som får effektivt stöd för (åter)inträde på arbetsmarknaden fördelat på målgrupper [OHCHR]

---

²⁶ Åtgärder i strategi/plan definieras som processindikatorer

- andel av inspekterade företag som följer arbetslagar samt arbetsmiljölagar [OHCHR]
  - andel av inspekterade företag som inspekterats i förhållande till andel företag där inspektion resulterat i administrativa åtgärder eller åtal.
-
- Andel personer som anser sig känna till sina rättigheter inom arbetsmarknadsområdet.

  - Andel anställda/förtroendevalda/tjänstemän som anser sig känna till sina skyldigheter när det gäller att tillgodose människors rättigheter på arbetsmarknadsområdet.

Resultatindikatorer

1. Tillgång till anständigt och meningsfullt arbete

Befintliga indikatorer

- Sysselsättning i förhållande till befolkningssiffror fördelat på målgrupper [Statistiska centralbyrån/Arbetsförmedlingen].
- Andel frivilliga deltidsarbetare i förhållande till den totala deltidsarbetande befolkningen [Statistiska centralbyrån, Arbetskraftsundersökningen, AKU, fråga 116 i förhållande till fråga 100].
- Andel av arbetare i osäker anställning (korttids, begränsad, säsonganställd etc.) [Statistiska centralbyrån, AKU, fråga 101].

2. Rättsvisa och säkra arbetsförhållanden

Befintliga indikatorer

- Inkomstfördelning mellan målgrupper [Statistiska centralbyrån, Inkomstfördelningsundersökningen].
- Andel medlemmar i fackförening fördelat på målgrupper [Statistiska centralbyrån, ULF, fråga 220b].
- Andel fall i arbetsdomstolen fördelat på olika typer av tvister och fördelat på målgrupper [Arbetsdomstolen, Årsredovisning].
- Antal anmälningar till DO som DO gått vidare med och/eller fällande domar i arbetsdomstolen fördelat på målgrupper [DO].
- Andel arbetsolyckor fördelat på målgrupper [Arbetsmiljöverket, Arbetsskador].
- Andel arbetssjukdomar fördelat på målgrupper [Arbetsmiljöverket, Arbetsskador].
- Återhämtning mellan arbetspass; andel personer som svarat att de får klart otillräckligt med vila mellan arbetspass fördelat på målgrupper [Arbetsmiljöverket, Arbetsmiljöundersökning].

3. Träning, vidareutbildning och professionell utveckling

Befintliga indikatorer

- Antal inskrivna arbetssökande i program med aktivitetsstöd samt program som innebär arbete och lön fördelat på målgrupper [Arbetsförmedlingen, Arbetsförmedlingens resultatredovisningar].
- Andel personer som anställts efter vidareutbildning, och andra träningsprogram inklusive offentligt subventionerade arbeten fördelat på målgrupper [Arbetsförmedlingen, Arbetsförmedlingens resultatredovisningar].
- Andel arbetslösa i arbetsmarknadspolitiska program fördelat på målgrupper [Arbetsförmedlingen].
- Andel personer som fått anställning eller driver eget företag efter avslutad KY-utbildning fördelat på målgrupper [Myndigheten för kvalificerad yrkesutbildning, Statistik].
- Andel som under de senaste 12 månaderna deltagit i någon kurs eller utbildning på arbetstid fördelat på målgrupper [Statistiska centralbyrån, AKU, fråga 113].
- Andel personer som varit frånvarande från arbetet mer än fyra veckor och som fått en genomgång gjord av deras rehabiliteringsbehov fördelat på målgrupper [Arbetsmiljöverket, Undersökning om arbetsorsakade besvär].
- Andel personer som fått vänta mer än sex månader för att få en genomgång av sina rehabiliteringsbehov gjord fördelat på målgrupper [Arbetsmiljöverket, Undersökning om arbetsorsakade besvär].

4. Skydd från arbetslöshet

Befintliga indikatorer

- Arbetslöshetssiffror fördelat på utbildningsnivå och målgrupper [Arbetsförmedlingen].
- Långtidsarbetslöshetssiffror fördelade på kön, målgrupper och/eller regioner [Arbetsförmedlingen].
- Andel arbetslösa med arbetslöshetsersättning i förhållande till totala antalet arbetslösa inskrivna på Arbetsförmedlingen fördelat på målgrupper [Arbetsförmedlingen].

Önskvärda indikatorer för rätten till arbete

- Andel företag anslutna till kollektivavtal [processindikator].
- Andel arbetslösa inskrivna vid Arbetsförmedlingen som anser sig få den hjälp och stöd de behöver i förhållande till totala antalet inskrivna vid Arbetsförmedlingen fördelat på målgrupper.
- Andel personer med sysselsättning utanför den reguljära arbetsmarknaden som därmed står utan arbetsrättsligt skydd fördelat på målgrupper.
- Andel personer som har högskoleutbildning och ett arbete som inte kräver högskoleutbildning fördelat på målgrupper.
- Andel löntagande personer som anger att de får ut under X kronor i månaden i lön i förhållande till totala antalet löntagare fördelat på målgrupper.
- Andel personer med en arbetstid på över X timmar i veckan fördelat på målgrupper.
- Andel personer med minst fyra veckors semester per år fördelat på målgrupper.
- Andel personer tillbaka i arbetslivet efter genomfört rehabiliteringsprogram fördelat på målgrupper.
- Statistik på anmälningar, åtal och fällande domar relaterade till kränkningar av rätten till arbete fördelat på målgrupper.

Indikatorer för tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning

- Andel arbetsplatser som är tillgängliga i förhållande till totala antalet arbetsplatser [processindikator] [önskvärd].
- Andel personer med funktionsnedsättning som gått från anställning i offentligt skyddat arbete (till exempel Samhall) till anställning på den reguljära arbetsmarknaden [önskvärd].

- Andel personer med nedsatt arbetsförmåga som fått anpassning²⁷ på arbetsplats (nedsatt arbetsförmåga) [Kommande AKU].
- Andel personer med funktionsnedsättning som har förtidspension men som istället skulle vilja ha arbetsmarknadsinriktade åtgärder [önskvärd].

---

²⁷ Det finns olika former av anpassning och begreppet innefattar anpassning av: lokaler, hjälpmedel, arbetstid, arbetstempo och arbetsuppgifter

3.4 Rätten till utbildning

Strukturella indikatorer

- Ratificerade konventioner som berör rätten till utbildning.
- Grundlagar som omfattar rätten till utbildning.
- Övrig nationell lagstiftning som omfattar rätten till utbildning.
- Nationella myndigheter och nationella oberoende institutioner som arbetar med rätten till utbildning, direkt och indirekt, genom att till exempel övervaka, främja, arbeta med tillsyn.
- Klagomålsinstanser för rätten till utbildning.
- Nationell strategi/handlingsplan²⁸ som inkluderar rätten till utbildning.

Processindikatorer kopplade till strukturella indikatorer

- Antagna policies/strategier/planer av regering och ansvariga myndigheter som främjar rätten till utbildning.
- Konkreta aktiviteter/uppdrag/program/åtgärder av regering, ansvariga myndigheter och kommuner (internt och externt) som främjar rätten till utbildning.
- Budget för utgiftsområde 16: Utbildning och universitetsforskning i Budgetpropositionen för 2009 (ses i förhållande till rekommenderad procent av BNP²⁹, andra utgiftsområden samt i förhållande till resultatindikatorer).
- Ansträngningar från staten för att fånga upp dem som faller utanför statistik som omfattar rätten till utbildning till exempel gömda barn, nationella minoriteter och de grupper som omfattas av diskrimineringslagstiftningen.

Processindikatorer kopplade till resultatindikatorer

- Indikatorer som visar på förutsättningar för rätten till utbildning, det vill säga tillgång i tillräcklig utsträckning (kvantitet), till exempel
  - andel kvalificerade lärare med fullständig lärarutbildning

---

²⁸ Åtgärder i strategi/plan definieras som processindikatorer

²⁹ FN:s särskilda rapportör för rätten till utbildning rekommenderar en miniminivå på sex procent.

- antal studenter i relation till antal lärare inom olika utbildningsinstitutioner/nivåer
  - andel skolor i förhållande till antal elever inom ett län eller en region
  - statistik över grundskole-, gymnasie- och högskoletäthet
  - antal skolor som läggs ned per län och år
  - antal skolor som startas per län och år
  - andel skolor som har återkommande genomgång och revidering av sin läroplan
  - andel högskolor/universitet som har en likabehandlingsplan
  - se även Skolverkets ”Attityder i skolan”. Fråga 9 i enkäten för lärare tar upp vad de anser om förutsättningarna för sin undervisning inom följande områden: tillgång till ändamålsenliga lokaler, tillgång till undervisningsmaterial och teknisk utrustning, storlek på klasser/undervisningsgrupper, elevernas intresse och engagemang, elevernas förkunskaper och elevernas möjlighet att få extra stöd om det behövs.
- Andel personer som anser sig känna till sina rättigheter inom utbildningsområdet.
  - Andel anställda/förtroendevalda/tjänstemän som anser sig känna till sina skyldigheter när det gäller att tillgodose människors rättigheter på utbildningsområdet.

Resultatindikatorer

1. *Allmän grundskola*

Befintliga indikatorer

- Andel elever i grundskola i förhållande till totala antalet barn i grundskoleålder fördelat på målgrupper [Statistiska centralbyrån].
- Andel elever i grundskoleålder med långvarig frånvaro fördelat på kön och övriga målgrupper³⁰ [Skolverket, ”Rätten till utbildning”].
- Andel elever som inte uppnått målen i ämnen som krävs för grundläggande behörighet till nationellt program i gymnasieskolan fördelat på målgrupper [Skolverket, Statistik: grundskola, betyg och prov, tabell 5].
- Andel elever som slutat grundskolan utan slutbetyg fördelat på målgrupper [Skolverket, Statistik: grundskola, betyg och prov, tabell 4].
- Andel av berättigade elever som deltar i modersmålsundervisning fördelat på flickor och pojkar [Skolverket, Statistik: grundskola, skolor och elever, tabell 8A].
- Andel i befolkningen som har grundskola som högsta utbildning fördelat på målgrupper [Statistiska centralbyrån, Befolkningens utbildning].

2. *Gymnasieskola*

Befintliga indikatorer

- Andel elever som påbörjar gymnasieutbildning av totala antalet ungdomar i gymnasieålder fördelat på målgrupper [Skolverket].
- Andel barn/ungdomar som avslutar gymnasieutbildning med behörighet till högskola/universitet fördelat på målgrupper [Skolverket].

---

³⁰ Finns olika nivåer av frånvaro, inklusive antal elever som skickats hem på grund av till exempel säkerhetsskäl. Skolverket gör en uppföljning av denna statistik i år men hur uppföljningen ser ut efter det är okänt, källa: Skolverket

- Andel studenter i arbete eller i vidareutbildning tre år efter avslutad gymnasieutbildning fördelat på målgrupper [Statistiska centralbyrån, Registerstatistik om verksamhet efter utbildning samt kompletterande enkätundersökning ”Inträdet på Arbetsmarknaden, Gymnasieavgångna 2004/05”].
- Andel i befolkningen som har gymnasieskola som högsta utbildning fördelat på målgrupper [Statistiska centralbyrån, Befolkningens utbildning].

3. Högskola och universitet

Befintliga indikatorer

- Andel studenter som tar examen från högskolans/universitetets grundnivå per 1000 invånare fördelat på målgrupper [Högskoleverket].
- Andel personer som påbörjar doktorandutbildning fördelat på målgrupper [Högskoleverket].
- Andel avlagda doktorsexamina fördelat på målgrupper [Högskoleverket].
- Andel i befolkningen som har högskola/universitet som högsta utbildning fördelat på målgrupper [Statistiska centralbyrån, Registret befolkningens utbildning].

4. Vuxenutbildning och Svenska för invandrare

Befintliga indikatorer

- Andel av befolkningen 20 – 64 år³¹ i Komvux fördelat på målgrupper [Skolverket, Statistik: Komvux, uppgifter på riksnivå, tabell 2a].
- Andel studenter som slutfört respektive avbrutit kurs i Komvux fördelat på målgrupper [Skolverket, Statistik: Komvux, Efterfrågade mått].
- Utbildningsresultatet i SFI två år efter startåret för nybörjare i SFI fördelat på målgrupper [Skolverket, Statistik: SFI, Efterfrågade mått].

---

³¹ Åldersfrekvensen är den som anges i Skolverkets tabell, önskvärt hade varit att statistik även fanns för personer som är över 64 år.

5. Innehåll & kvalitet i utbildning

Befintliga indikatorer

- Andel skolor med brister i likabehandlingsplan av totala antalet skolor med likabehandlingsplan [processindikator] [Skolinspektionen].
- Antal anmälningar om kränkande behandling [Barn- och elevombudet] per utbildningsnivå samt typ av kränkning [Skolinspektionen, Årsredovisning].
- Antal beslut om skadestånd av Barn- och elevombudet [Barn- och elevombudet].
- Andel anmälningsärenden till Skolinspektionen innehållande kritik i förhållande till det totala antalet anmälningsärenden [Skolinspektionen, Årsredovisning].
- Antal anmälningar till Diskrimineringsombudsmannen om diskriminering på området utbildning (eventuellt som drivits vidare av Diskrimineringsombudsmannen) fördelat på målgrupper [Diskrimineringsombudsmannen].
- Andel elever och lärare som anger att det finns möjlighet att få extra hjälp och stöd i skolan fördelat på målgrupper [Skolverket, Attityder i skolan].
- Andel elever som känner sig stressade i skolan [Skolverket, Attityder i skolan].

Önskvärda indikatorer för rätten till utbildning

- Jämförelse av skillnader mellan skolor sett ur ett geografiskt perspektiv vad gäller ekonomiska resurser och kvalitet på utbildningar.
- Andel läroplaner som har tydlig koppling till de mål som finns i artikel 13 (ICESCR) i förhållande till totala antalet läroplaner [processindikator].
- Andel papperslösa/gömda barn och ungdomar som har tillgång till utbildning i förhållande till totala (uppskattning) antalet papperslösa/gömda barn och ungdomar.

- Andel studenter och lärare som anger att det finns möjlighet till extra hjälp och stöd på högskolan/universitetet fördelat på målgrupper.
- Andel ansökningar till Komvux som fått avslag i förhållande till totala antalet ansökningar fördelat på målgrupper.
- Statistik på anmälningar, åtal och fällande domar relaterade till rätten till utbildning fördelat på målgrupper.

Indikatorer för tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning

- Jämlika utbildningsmöjligheter för personer med funktionsnedsättning i inkluderad skolform, till exempel
  - andel barn i specialskola i förhållande till totala antalet barn i respektive årskull
  - antal barn och ungdomar som anser sig ha valfrihet vid val av skola av totala antalet barn/ungdomar i grundskoleålder
  - antal grundskolor som är fysiskt tillgängliga av totala antalet grundskolor
  - andelen friskolor som är tillgängliga i förhållande till det totala antalet friskolor
  - andel ungdomar som anser sig ha valfrihet vid val av skola/program i förhållande till totala antalet ungdomar i gymnasieålder
  - andel gymnasieskolor är fysiskt tillgängliga i förhållande till totala antalet gymnasieskolor
  - andel personer som anser sig ha valfrihet vid val av universitet/högskola
  - andel universitet/högskolor som är fysiskt tillgängliga i förhållande till totala antalet universitet/högskolor.
- Andel grundskoleelever som anser att de fått anpassade läromedel, utifrån sina behov, som krävs för att kunna ta del av utbildningen i förhållande till totala antalet grundskoleelever som anser sig behöva anpassade läromedel [önskvärd].
- Andel av specialskolans elever som blir behöriga till nationellt program inom gymnasieskolan [önskvärd].
- Andel studenter med stödåtgärder som anser att tillgängligheten på sin högskola/universitet är dålig eller ganska dålig [Handikappförbunden].
- Andel studenter per år som varit i kontakt med tillgänglighetssamordnare [studeramedfunktionshinder.nu].

- Andel studenter med funktionsnedsättning på Komvux som, utifrån sina behov, anser sig få det stöd och den anpassning de behöver [önskvärd].
- Andel av Komvux som har tillgängliga lokaler i förhållande till totala antalet Komvux [processindikator] [önskvärd].
- Andel studenter med funktionsnedsättning på SFI som, utifrån sina behov, anser sig få det stöd de behöver [önskvärd].
- Andel av SFI som har tillgängliga lokaler i förhållande till totala antalet SFI [processindikator] [önskvärd].

3.5 Rätten till bostad

Strukturella indikatorer

- Ratificerade konventioner som berör rätten till bostad.
- Grundlagar som omfattar rätten till bostad.
- Övrig nationell lagstiftning som omfattar rätten till bostad.
- Nationella myndigheter och nationella oberoende institutioner som arbetar med rätten till politiskt deltagande, direkt och indirekt, genom att till exempel övervaka, främja, arbeta med tillsyn.
- Klagomålsinstanser för rätten till bostad.
- Nationell strategi/handlingsplan³² som inkluderar rätten till bostad.

Processindikatorer kopplade till strukturella indikatorer

- Antagna policies/strategier/planer av regering och ansvariga myndigheter som främjar rätten till bostad.
- Konkreta aktiviteter/uppdrag/program/åtgärder av regering, ansvariga myndigheter och kommuner (internt och externt) som främjar rätten till bostad, till exempel antal kommuner som antagit riktlinjer för sin boendeförsörjning [Boverket, Bostadsmarknadsenkäten, BME].
- Budget för utgiftsområde 18: Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande³³ (ses i förhållande till andra områden samt i förhållande till resultatindikatorer).
- Påvisade ansträngningar från staten för att fånga upp dem som faller utanför statistiken som omfattar rätten till bostad, till exempel hemlösa som inte finns i socialtjänstens register, papperslösa och de grupper som omfattas av diskrimineringslagstiftningen.

Processindikatorer kopplade till resultatindikatorer

- Indikatorer som visar på förutsättningar för rätten till bostad, till exempel

---

³² Åtgärder i strategi/plan definieras som processindikatorer

³³ Samt konsumentpolitik

- av kommuner angiven bostadsbrist fördelat på grupper [BME]
  - andel nybyggnationer för att möta bostadsbristen i kommunerna
  - antal lediga lägenheter i det allmännyttiga beståndet [BME]
  - antal kommuner som har kommunala bostadsförmedlingar [BME].
-
- Andel personer som anser sig känna till sina rättigheter inom bostadsmarknadsområdet.
  - Andel anställda/förtroendevalda/tjänstemän som anser sig känna till sina skyldigheter när det gäller att tillgodose människors rättigheter på bostadsmarknadsområdet.

Resultatindikatorer

1. *Boendekvalitet*

Befintliga indikatorer

- Andel hushåll som spenderar mer än en tredjedel av sin månadsinkomst eller utgifter på boende fördelat på målgrupper [Statistiska centralbyrån].
- Andel trångbodda enligt norm tre³⁴ fördelat på målgrupper [Statistiska centralbyrån, ULF, fråga 6].
- Andel personer som trivs ganska eller mycket dåligt med sin bostad fördelat på målgrupper [Statistiska centralbyrån, ULF, fråga 12b].
- Andel personer som tycker att området de bor i är ganska eller mycket otruggt fördelat på målgrupper [Statistiska centralbyrån, ULF, fråga 43].

2. *Tillgänglighet till arbete, service och tjänster i förhållande till bostad*

Befintliga indikatorer

- Andel av befolkningen som har högst 2500 meter till närmaste centrum fördelat på målgrupper [Statistiska centralbyrån, ULF, fråga 47].
- Andel av befolkningen som har mer än 10 kilometer resväg till arbetet fördelat på målgrupper [Statistiska centralbyrån, ULF, fråga 108].

3. *Hemlöshet och möjlighet till bostad*

Befintliga indikatorer

- Andel lägenheter som hyrs av kommuner och sedan hyrs ut i andra hand till hemlösa personer, vars boende är förenat med tillsyn och/eller särskilda villkor (Sekundär bostadsmarknad) [Boverket, Bostadsmarknadsenkäten, BME, fråga 5.6].

---

³⁴ Norm tre definierar ett hushåll som trångbott om det finns fler än en boende per rum (sovrums), kök och vardagsrum räknade. Sammanboende delar dock rum medan varje barn ska ha eget rum, källa: SCB

- Antal andrahandshyresgäster som fick ta över hyreskontraktet under förra året [Boverket, BME, fråga 5.9].
- Bostadsmarknadsläget i Sveriges kommuner fördelat på överskott, balans samt brist [processindikator][Boverket, BME, fråga 1.4].
- Andel personer som har svårighet att få en bostad fördelat på målgrupper [Boverket – BME, fråga 1.1].
- Andel kommuner som ger prioritet till utsatta grupper [fångas genom fråga om förtur i BME, fråga 5.2, Boverket].
- Antal anmälningar till Diskrimineringsombudsmannen om diskriminering på området bostad (eventuellt som drivits vidare av diskrimineringsombudsmannen) fördelat på målgrupper [Diskrimineringsombudsmannen].

4. Skydd av äganderätten

Befintliga indikatorer

- Rapporterat antal fall av vräkning/avhysning fördelat på målgrupper inklusive barnfamiljer för att fånga barns situation [Kronofogdemyndigheten].
- Rapporterat antal ärenden till Hyresnämnden angående äganderätten [Domstolsverket, Domstolstatistik 2008].

5. Segregation på bostadsmarknaden

Befintliga indikatorer

- Andel personer som bor i hyreslägenhet, bostadsrätt samt äganderätt fördelat på målgrupper [Statistiska centralbyrån, ULF, fråga 5].
- Andel bostäder av respektive upplåtelseform i ett visst avgränsat område [Statistiska centralbyrån, STATIV].
- Andel av utländskt födda som bor i områden som har en befolkning där 40 procent eller mer är personer med utländsk

bakgrund³⁵ i förhållande till antal områden [Statistiska centralbyrån, Integration – en rapport av läget i Sverige]. Eventuellt utrikesfödda efter födelseland och andel utrikes födda inom respektive område [Statistiska centralbyrån, ”Välfärd” nummer 1, 2009, s. 17].

Önskvärda indikatorer för rätten till bostad

- Andel personer som bor i bostäder utan grundläggande faciliteter fördelat på målgrupper (värme, el, vatten, toalett, dusch, kyl/frys, spis).
- Andel personer som anmält sin hyresvärd för ohälsosamma och otillräckliga boendeförhållanden fördelat på målgrupper.
- Antal hemlösa utifrån Socialstyrelsens definitioner (4 stycken) fördelat på målgrupper³⁶.
- Beviljade boendeinsatser enligt Socialtjänstlagen fördelat på målgrupper³⁷.
- Andel bostadssökande som fått avslag på hyreslägenhet av bostadsbolag fördelat på målgrupper i förhållande till det totala antalet bostadssökande³⁸.
- Andel personer som sökt men inte fått boende i över ett års tid fördelat på målgrupper.
- Andel personer som anger att de inte fått bostad för att bostadsbolaget ställer för höga och/eller orimliga krav fördelat på målgrupper.
- Andel av befolkningen som får sina bostadskostnader subventionerade fördelat på målgrupper.
- Statistik på anmälningar, åtal och fällande domar relaterade till kränkningar av rätten till bostad fördelat på målgrupper.

---

³⁵ Så kallade SAMS-områden, vilka av SCB har identifierat som homogena områden om delas in efter andel utrikes födda som bor i området; 0 – 5 %, 5 – 10 %, 10 – 20 %, 20 – 40 % samt 40 % eller mer, källa: SCB, Integration – en rapport av läget i Sverige, s. 46

³⁶ Finns idag ingen samlad statistik över hemlöshet på nationell nivå med gemensam definition som kunnat följas återkommande, källa: Socialstyrelsen.

³⁷ Boendeinsatserna behöver också utvecklas så att det framgår vilka som är 1: akuta (härbärge, jourlägenhet), 2: mellanform (träninglägenhet, försöksboende) och 3: långsiktiga (sociala kontrakt), detta finns inte i nuläget., Källa: Socialstyrelsen, Plan för fortlöpande uppföljning av hemlöshetens omfattning och karaktär – En kunskaps- och informationsstrategi, s. 32

³⁸ Finns idag inget krav på att bostadsbolagen ska registrera detta, källa: Boverket

Indikatorer för tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning

- Andel beviljade bostadsanpassningsbidrag i förhållande till ansökningar [Boverket, BME, fråga 9.1 och 9.2].
- Andel beviljade bostadsanpassningsbidrag i hus byggda efter 1995 [Boverket, BME, fråga 9.10].
- Andel personer med psykisk funktionsnedsättning som är bostadslösa [önskvärd].
- Antalet särskilda boenden enligt LSS i relation till antal personer i behov av särskilt boende³⁹ [önskvärd].
- Antal ej verkställda beslut om boende enligt LSS där väntetiden på att beslutet ska verkställas har varit över sex månader [Socialstyrelsen, "Ej verkställda beslut och domar enligt LSS och SOL 2006"].
- Andel flerbostadshus med två våningar eller fler som inte har hiss [Statistiska centralbyrån, ULF, fråga 4d jämfört med fråga 86b].

---

³⁹ Med "personer i behov av särskilt boende" menas antal boende i LSS samt sökande till boende i LSS

4. Analys av framtagna indikatorer

Mänskliga rättigheter anses ibland vara abstrakta och svåra att ta ner på en praktisk och användbar nivå. Det är viktigt för att förverkliga de mänskliga rättigheterna att omvandla teori till praktik.

Förhoppningen med indikatorerna är att de ska bli ett användbart och konkret verktyg.

Ett idealiskt indicatorsystem tar naturligtvis hänsyn till alla de aspekter och faktorer som ett rättighetsperspektiv innebär för att utveckla indikatorer för mänskliga rättigheter. Detta arbete har handlat om att hitta en balans mellan det ideala och det som är praktiskt möjligt att genomföra.

Ambitionen i arbetet har varit att inte fastna för mycket i de svårigheter som finns och som ofta lyfts fram utan att istället fokusera på att lägga en grund för ett indicatorsystem. Det kan i framtiden användas som utgångspunkt för utveckling såväl av nya indikatorer som av de nu föreslagna.

4.1 Befintliga indikatorer

Det har varit särskilt angeläget att ta fram indikatorer som kan utnyttja befintlig statistik och data som är uppföljningsbar över tid. Det är effektivast att använda sådan statistik som även används i andra sammanhang. Dessutom är det kostnadseffektivt eftersom det inte behöver göras nya mätningar eller tas fram nya enkätundersökningar.

Det understryks samtidigt att det finns en fara i att endast förlita sig på data som redan finns och ignorera viktigare aspekter av mänskliga rättigheter med argumentet att det inte finns statistik eller resurser. Det krävs ansträngningar för att inte fastna i en sådan återvändsgränd. För att arbetet med mänskliga rättigheter ska utvecklas och föras framåt behöver ny statistik och data tas fram utifrån ett rättighetsperspektiv.

Indikatorer kan aldrig ge en komplett bild av situationen för en rättighet. De kan inte heller förklara orsaken till en viss utveckling. Därför kommer det att vara viktigt att koppla befintliga indikatorer till en situation och till förklaringar genom att analysera och diskutera resultaten. Det kräver att kvantitativa resultat och indikatorer kompletteras med kvalitativa data och studier där det är nödvändigt.

Förslagsvis kan indikatorerna användas som stomme och utifrån dessa kan sedan tematiska fördjupningar göras inom uppmärksammade områden. Fördjupningar bör göras när det är viktigt med en djupare förståelse av ett område eller då sambandet mellan orsak och verkan behövs analyseras. Arbetsmodellen som beskrivits tidigare ger i sig en blandning av kvalitativ och kvantitativ information.

Det finns också andra typer av data som är relevant att samla in som komplement till kvantitativ statistik. Exempel på sådana data är information om enstaka allvarliga fall som pekar på att systemet har allvarliga luckor, undersökningar om uppfattningar och åsikter samt data som baseras på expertbedömningar/forskningsrapporter⁴⁰. Uppgifter som kommer från det civila samhället är också värdefulla och kan vara en motpol till officiell statistik.

Fördelat på "målgrupper"

Ett icke-diskrimineringsperspektiv samt beaktande av situationen för olika grupper har varit några av utgångspunkterna i arbetet med att utveckla nationella indikatorer för ett urval av de mänskliga rättigheterna. Alla resultatindikatorer i detta arbete har därför formulerats så att statistiken som används ska brytas ned och visa på situationen för diskrimineringsgrunderna. Dessa benämns i indikatorerna som "målgrupper".

I de urvalsundersökningar och i den statistik och data som har använts och framförallt där direkta frågor tagits från dessa finns ursprungligen inget uttryck som "fördelat på målgrupper". Detta har lagts till i efterhand. Vilka diskrimineringsgrunder det finns statistik för varierar beroende på källan. Därför bör "fördelat på målgrupper" i stort uppfattas som önskvärd statistik och inte som befintligt underlag.

Då detta arbete endast kan ses som ett förarbete som genomförts under begränsad tid, har avgränsningar varit viktiga. Om och när en första mätning görs kommer de framtagna indikatorerna behöva analyseras mer noggrant för att mer ingående för varje indikator se vilka diskrimineringsgrunder det finns statistik för.

Befintlig statistik för diskrimineringsgrunderna diskuteras mer allmänt längre fram i analysen.

Rättigheternas odelbarhet

En del indikatorer återkommer under fler än ett rättighetsområde. Andra indikatorer som endast används för ett rättighetsområde skulle lika gärna kunna användas för en annan. Exempel är indikatorerna

---

⁴⁰ Abiri E., Brodin A., Johansson P., 2008, s. 68

syssetsättning och *inkomstfördelning* som finns under både rätten till hälsa och under rätten till arbete. *Andel medlemmar i fackförening* är både indikator för området politiskt engagemang, delaktighet och inflytande under rätten till politiskt deltagande och för området rättvisa och säkra arbetsförhållanden under rätten till arbete.

Ett annat exempel är indikatorn: *andel som inte kan sova ostört på grund av yttre störningar så som gatubuller, buller från grannar eller liknande* som enbart finns som indikator för området natur- och arbetsmiljö under rätten till hälsa men även kan placeras som indikator för området boendekvalitet under rätten till bostad.

Dessa exempel visar tydligt på en av de grundläggande principerna för mänskliga rättigheter, att de är odelbara. Ingen rättighet är viktigare än någon annan och de är alla sammankopplade och beroende av varandra.

4.2 Önskvärda indikatorer

De önskvärda indikatorer som beskrivits i detta arbete är sådana som identifierats under arbetets gång genom diskussioner i arbetsgrupp och styrgrupp. Vissa önskvärda indikatorer har fångats genom arbeten som gjorts av andra aktörer på de olika rättighetsområdena samt genom kontakter med Statistiska centralbyrån, Boverket, Folkhälsoinstitutet, Socialstyrelsen, HSO (Projekt agenda 50) och Diskrimineringsombudsmannen.

De önskvärda indikatorerna lämnar plats för utveckling. De skulle kunna formuleras mer noggrant utifrån djupare kunskap om var det finns brister och vad som anses vara viktigt att mäta inom respektive område. Nyckelområden som förbättrar ett helt område skulle också behöva arbetas fram. Arbetet med de önskvärda indikatorerna är en omfattande uppgift i sig som det inte funnits tid att göra rättvisa i detta uppdrag. Indikatorer kan heller aldrig bli kompletta utan måste ständigt utvecklas utifrån att ny kunskap och information tillkommer om vad som är viktigt att mäta.

Alla indikatorer som tagits fram i arbetet är förslag och exempel och är i sig inte tillräckliga. Detta behöver lyftas fram och uppmärksammas av olika aktörer som arbetar med rättighetsområdena för att visa på vad som saknas och vilken slags information som ses som viktigt att fylla på med för att ge indikatorerna större tyngd.

4.3 Indikatorer för tillgänglighet

Åtnjutandet av mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning handlar inte enbart om icke-diskriminering utan

även om att ha tillgång till de förutsättningar som krävs för att överhuvudtaget kunna ta del av till sina rättigheter. Antalet lärare fördelat på elever spelar ingen roll om individer inte ens kan ta sig till skolan, om det inte går att komma in i skolbyggnaden, om det inte finns hjälpmedel som gör att hon eller han kan höra vad läraren säger eller om läroböckerna inte finns tillgängliga i andra format.

Därmed blir indikatorer som visar på dessa förutsättningar särskilt viktiga att utveckla för personer med funktionsnedsättning för att visa på hinder i miljö och omgivning som utesluter personer med funktionsnedsättning från att ens ha tillgång till sina rättigheter. Det är oväsentligt att det finns tillräckligt många sjukhus, skolor eller arbeten när de inte är tillgängliga för alla.

I dag ses inte bristande tillgänglighet som diskriminering enligt svensk lag, men det pågår en utredning på Integrations- och jämställdhetsdepartementet som undersöker frågan. Det framgår också tydligt att statistiken som rör tillgänglighet ur ett funktionshinderperspektiv har stora brister.

4.4 Nationella undersökningar

Aktörer som tidigare arbetat med att ta fram indikatorer använder sig i stort av samma datakällor som detta arbete gjort. Framförallt används Statistiska centralbyrån, SCB, som källa med sina stora nationella urvalsundersökningar samt andra myndigheter med statistikansvar eller särskilda återkommande uppdrag. En fullständig lista över källor som använts för indikatorerna redovisas i källförteckningen.

De stora generella undersökningarna är viktiga eftersom de möjliggör mätbarhet över tid. De används också som beslutsunderlag av politiker och de uppmärksammas och är kända av media.

Ur ett rättighetsperspektiv är det relevant att kunna jämföra olika utsatta ”grupper” med övrig befolkning. Detta gör att det är viktigt att försöka påverka innehållet i dessa stora nationella undersökningar och få med statistik ur ett rättighetsperspektiv fördelat på alla diskrimineringsgrunder. Som det är nu fungerar underlaget i princip endast fullt ut för diskrimineringsgrunden kön, vilket är en stor svårighet när det handlar om att följa upp och utvärdera arbetet med mänskliga rättigheter över tid.

Grundtanken med nationella undersökningar måste vara samhällsnytta, inte bara för majoritetsbefolkning eller för forskning utan också för övriga befolkningsgrupper i samhället.

Ett annat problem som behöver lyftas fram är att när indikatorer, som i detta fall, sammanställs från olika undersökningar och från olika statistikkällor så saknas enhetlighet i 1) vem som svarat i respektive undersökning, 2) vilka grupper som fångas upp i respektive undersökning, 3) definition av olika befolkningsgrupper i respektive undersökning, och 4) om det är självskattande frågor eller faktafrågor. Detta är viktigt att vara medveten om när de indikatorer som tagits fram ställs mot varandra och jämförs.

Å andra sidan är fördelen med att använda statistik från olika källor att det kan ge en bättre helhet som inte enbart *en* undersökning hade kunnat ge. Det som inte fångas i *en* undersökning fångas kanske av en annan och därmed blir underlaget bättre. Så länge resultatindikatorerna brister blir det dessutom särskilt viktigt att visa på vilka förutsättningar som finns för att kunna ta del av sina rättigheter genom att utveckla bra processindikatorer.

I sammanhanget är det betydelsefullt att lyfta fram att nationella enkät- eller urvalsundersökningar inte fångar upp vissa utsatta grupper, se även avsnitt 4.5. De som svarar på enkäter och undersökningar motsvarar inte på ett rättvisande sätt den population som är av särskild relevans sett ur ett rättighetsperspektiv, det vill säga människor som är särskilt utsatta och ofta står utanför samhället av olika anledningar. Det kan till exempel röra sig om nationella minoriteter, flyktingar, papperslösa, hemlösa, de barn och ungdomar som av olika anledningar inte går i skolan, personer med vissa funktionsnedsättningar.

Dessa är särskilt viktiga att fånga upp ur ett rättighetsperspektiv och det är en svårighet att det finns människor och grupper som är osynliga i nuvarande statistik. Staten måste göra ansträngningar för att inkludera dessa i statistiken liksom statistik för existerande diskrimineringsgrunder.

I följande avsnitt diskuteras befintlig statistik utifrån möjligheten att följa upp diskrimineringsgrunderna.

4.5 Statistik för diskrimineringsgrunderna

Att en rättighet är tillgänglig i praktiken och för alla är grunden för likabehandling och icke-diskriminering. Utifrån detta är det centralt att statistik finns nedbrutet på olika grupper. Det finns svårigheter med att utveckla nationella indikatorer för att följa upp arbetet med mänskliga rättigheter när bristen på statistik fördelat på diskrimineringsgrunder är så stor.

Flera av diskrimineringsgrunderna fångas sällan i allmänna nationella undersökningar av till exempel SCB eller i förhållande till övrig

befolkning. Överlag finns data och statistik endast i särskilda, enstaka och framförallt kvalitativa undersökningar. Dessa är inte uppföljningsbara över tid och fokuserar endast på situationen för en specifik grupp vid ett specifikt tillfälle.

Kön & ålder

Uppdelning per kön finns så gott som alltid, liksom ålder. Det finns dock i vissa fall problem med ålder. Till exempel nämner Ungdomsstyrelsen att möjligheterna att följa upp hela åldergruppen för ungdomar (13 – 25 år) är begränsad och det är sällan som hela målgruppen blir belyst. Framförallt anses att det yngsta spannet med ungdomar 13 – 15 år sällan berörs och inte heller 25-åringar eftersom statistik och uppdrag endast omfattar unga upp till och med 24 år⁴¹.

Under diskrimineringsgrunden ålder finns även barn, som är under 13 år. Det är sällan eller aldrig som barn svarar på nationella urvalsundersökningar. Barn redovisas oftast i tilläggsundersökningar eller mer specifikt inom särskilda områden exempelvis utbildningsområdet. Det har tagits fram särskilda barnindikatorer för uppföljningen av barnkonventionen som fångar barn och ungdomars situation ur ett rättighetsperspektiv. Barn fångas även i detta arbete men det har inte funnits någon fokus att lyfta fram barn särskilt.

Även hur äldre omfattas i de olika nationella urvalsundersökningarna varierar. De över 75 år ingår till exempel (kanske av naturliga skäl) inte under arbetsmarknadsområdet eller under utbildningsområdet. Statistik från Komvux visar endast ålder upp till 64 år. Relevanta undersökningar behöver harmoniseras så att de omfattar även den äldsta åldersgruppen i samhället. Likaså är det viktigt att inkludera personer som bor på äldreboende i urval till undersökningar och möjligheten att få hjälp av en så kallad proxyrespondent är ett sätt att underlätta för äldre och andra att kunna svara.

Etnicitet

I flera nationella undersökningar används begrepp som utländsk bakgrund eller nationalitet istället för etnicitet. Diskrimineringsgrunden etnicitet används i princip aldrig. I brist på bättre alternativ kan utländsk bakgrund och nationalitet användas men aldrig likställas med etnicitet. Det är långt ifrån alltid som frågan om utländsk bakgrund ställs i de nationella undersökningar som genomförs idag men ändå oftare än för andra diskrimineringsgrunder.

---

⁴¹ Ungdomsstyrelsen 2005: *Indikatorer för uppföljning av ungdomars levnadsvillkor – På väg mot ett uppföljningssystem för den nationella ungdomspolitiken*, s. 15

På grund av detta missar man många personer som typiskt sett tillhör grupper som riskerar att diskrimineras på grund av etnicitet. Två exempel är nationella minoriteter och personer som blivit adopterade. Med bakgrund av de brister som följer av användandet av ”utländsk bakgrund” behöver det vidare utredas hur personer som riskerar att diskrimineras på grund av etnicitet på bästa sätt kan fångas upp i statistiken.

Det behöver även utredas hur nationella minoriteter kan inkluderas. Nationella minoriteter har till exempel genom *Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk* och *Ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter* ett omfattande kulturellt och språkligt skydd. Samer har dessutom särskilda rättigheter enligt folkrätten i sin egenskap av urfolk, bland annat i fråga om land, naturresurser och självbestämmande.⁴²

Det behöver utredas hur denna diskrimineringsgrund på bästa sätt kan och ska redovisas i statistik för att belysa situationen för personer med olika etnisk bakgrund i förhållande till övrig befolkning.

Sexuell läggning

Sexuell läggning finns endast med i Folkhälsoinstitutets, FHI:s, Nationella folkhälsoenkät. Enkäten används bland annat i arbetet med deras folkhälsopolitiska rapport.

Det finns en problematik kopplad till frågor om sexuell läggning. Det gäller framförallt problemet med att respondenterna tvingas att ”kategorisera sig själv” utifrån förhand givna svarsalternativ. Många homo- och bisexuella personer välkomnar ändå synliggörandet av gruppen och dess levnadsvillkor i förhållande till den heterosexuella gruppen.

För att åstadkomma förändringar behöver skillnader och problemområden belysas. Det gäller för alla diskrimineringsgrunder och övriga befolkningsgrupper.

Funktionsnedsättning

Funktionsnedsättning förekommer oftast i enskilda undersökningar som gjorts vid enstaka tillfällen. I vissa stora undersökningar går det att identifiera personer med funktionsnedsättning. Det gäller till exempel i SCB:s Undersökning om levnadsförhållanden, ULF, samt i den tilläggsundersökning som görs till Arbetskraftsundersökningen, AKU, vartannat år. Det går också att identifiera personer med funktionsnedsättning i FHI:s Nationella folkhälsoenkät.

---

⁴² Abiri E., Brodin A., Johansson P., 2008, s. 45-46

Könsidentitet och könsuttryck

Könsidentitet och könsuttryck redovisas inte i någon generell undersökning. Precis som när det gäller sexuell läggning så är det problematiskt att människor tvingas ”kategorisera sig själv” utifrån på förhand angivna svarsalternativ. När det gäller kön är det oftast bara två kategorier som anges (man eller kvinna). Här finns en öppning för att i undersökningar lägga till ytterligare ett svarsalternativ vid frågan om kön. Bredvid alternativen ”man” eller ”kvinna” skulle det vara möjligt att placera ytterligare ett öppet alternativ för att fånga dem som inte tycker att de passar in i de två förstnämnda grupperingarna.

I nuläget är det enda alternativet kvalitativa studier och/eller särskilt riktade enkätundersökningar. Det behöver utredas hur könsidentitet och könsuttryck kan inkluderas i större nationella urvalsundersökningar.

Religion eller annan trosuppfattning

Religion eller annan trosuppfattning finns inte heller redovisad i någon generell undersökning. Även här behövs en utredning för att utreda hur denna diskrimineringsgrund på bästa sätt kan och ska inkluderas i nationella urvalsundersökningar.

Personuppgiftslagen och diskrimineringsgrunderna

Det är svårt att finna statistik för de diskrimineringsgrunder som berörs av Personuppgiftslagen 1998:204, PUL. Enlig PUL är det *”förbjudet att behandla personuppgifter som avslöjar ras eller etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös övertygelse eller medlemskap i fackförening. Det är även förbjudet att behandla sådana personuppgifter som rör hälsa eller sexualliv”*⁴³.

Det finns ändå möjlighet att behandla frågor kring känsliga ämnen som dem som nämnts ovan, *”om en registrerad lämnat sitt samtycke eller på ett tydligt sätt offentliggjort uppgifterna”*⁴⁴. Det är dessutom tillåtet att behandla känsliga uppgifter för forskningsändamål samt statistikändamål om behandlingen är nödvändig för att *”en arbetsuppgift av allmänt intresse ska kunna utföras”*⁴⁵ och om *”samhällsintresset av det statistikprojekt där behandlingen ingår klart väger över den risk för otillbörligt intrång i enskildas personliga integritet som behandlingen kan innebära”*⁴⁶.

⁴³ Personuppgiftslag [1998:204]; Förbud mot behandling av känsliga personuppgifter; 13 §

⁴⁴ Personuppgiftslag [1998:204]; Samtycke eller offentliggörande 15 §

⁴⁵ Personuppgiftslag [1998:204]; När behandling av personuppgifter är tillåten 10 §

⁴⁶ Personuppgiftslag [1998:204]; Forskning och statistik 19 §

Här handlar det om att hitta en balans mellan å ena sidan skyddet av individens integritet och å andra sidan önskan om och behovet av att mäta situationen för individers åtnjutande av de mänskliga rättigheterna i Sverige.

Utifrån det som står i personuppgiftslagen är det ändå möjligt för myndigheter som arbetar med statistik inom olika områden att behandla statistik med personuppgifter som etnicitet, hälsa och sexualliv. Orsaken till att det inte görs måste därför vara något annat än att det finns ett allmänt förbud.

En anledning kan vara att det är svårt att mäta små grupper som dessa diskrimineringsgrunder anses vara. Orsaken är att underlaget blir för litet, vilket gör utfallet osäkert och nästan omöjligt att dra några säkra slutsatser av. Om det ska vara möjligt att genomföra analyser på mindre befolkningsgrupper måste urvalet till olika undersökningar bli större, vilket innebär en större kostnad.

SCB har konstaterat att de i sina urvalsundersökningar inte lyfter fram grupper där mindre än 400 personer i den specifika gruppen svarat. Detta innebär att viss statistik finns men att den i dagsläget inte syns utan måste specialbeställas.

Detta ställs emot att för att kunna följa statens ansvar för mänskliga rättigheter krävs olika former av uppföljningar. Fördjupningar är en möjlighet men jämförelser mellan diskrimineringsgrunder och övrig befolkning ger högre relevans sett ur ett rättighetsperspektiv.

Som det är nu är FHI:s Nationella folkhälsoenkät bäst att använda ur ett rättighetsperspektiv. Den skickas ut till störst antal mottagare och statistik kan därmed brytas ned för även mindre befolkningsgrupper och den fångar i nuläget flest diskrimineringsgrunder.

Enligt FHI som i sin nationella folkhälsoenkät mäter bland annat sexuell läggning ökar tillförlitligheten i resultaten år för år som mätningar görs. Dessutom kan vissa grupper inte sägas vara små, till exempel beräknas det idag finnas cirka en och en halv miljon människor med funktionsnedsättning i Sverige.

Ytterligare en anledning kan vara att det är svårt att definiera vissa av diskrimineringsgrunderna. Till exempel är det svårt att skapa ett ramverk för att definiera och placera in olika etniska grupper i. Hur många etniska grupper finns det? Vad händer om en person tillhör två eller flera etniska grupper? Vad definierar en etnisk grupp?

Alla dessa frågor måste besvaras vilket kan verka avskräckande och vara en anledning till att andra enklare vägar väljs.

4.6 Nationell och lokal nivå

En av utgångspunkterna för arbetet var att indikatorerna skulle följa upp och utvärdera arbetet med mänskliga rättigheter på nationell nivå i Sverige. En annan utgångspunkt var att indikatorerna ska ha kopplingar till lokal och regional nivå. Förverkligandet av mänskliga rättigheter är beroende av vilka åtgärder som genomförs inom hela den offentliga sektorn. Därför är det bra om det finns kopplingar mellan olika nivåer i samhället.

För att fånga det individuella åtnjutandet av en rättighet behöver resultatindikatorer utvecklas på individnivå. Det är kommunen som är genomförare och huvudman av politiken i flera av de frågor som är rättighetsfrågor. På så vis skapas en koppling där kommunerna sätts i samband med individen och resultatindikatorerna. Det gör att det blir naturligt att en del av resultatindikatorerna landar på denna nivå.

Samtidigt öppnar detta upp för kommuner att använda sig av indikatorerna i sitt eget arbete då de har ett stort ansvar för de fem rättighetsområden som indikatorer utvecklats för, vilket ökar nyttan med indikatorerna.⁴⁷ Förhoppningsvis kan även regeringen i sin tur ha nytta av de indikatorer som utvecklas på lokal och regional nivå.

Även om resultaten visar sig på lokal- och individnivå innebär det inte att kommunen, åtminstone inte ensam, är ansvarig för de resultat som framkommer. Det huvudsakliga ansvaret ligger hos regering och riksdag. Dessa ska i sin tur se till att *”beslutsfattare och tjänstemän på alla nivåer, såväl regionalt som på kommunal nivå, respekterar statens åtaganden i beslut om och genomförande av politiken”*⁴⁸.

Det går inte att göra skillnad på den offentliga makten när det handlar om mänskliga rättigheter. Det finns ett gemensamt ansvar och det krävs gemensamma ansträngningar för att arbetet med mänskliga rättigheter ska utvecklas och föras framåt.

Staten har ett ansvar att skydda, respektera och tillgodose de mänskliga rättigheterna. Staten har skyldighet att se till att strukturerna finns och att se till att skapa förutsättningar för att en rättighet ska förverkligas. Det finns även ett ansvar hos staten och dess myndigheter att reagera på de brister och skillnader som kan komma att identifieras genom resultatindikatorerna. Detta ansvar finns också hos kommuner och landsting.

---

⁴⁷ Det Nationella nätverket för mångfald och mänskliga rättigheter (NNM) har till exempel påbörjat ett arbete med att utveckla indikatorer för mänskliga rättigheter på kommunal nivå.

⁴⁸ Hedlund Thulin, K., 2004, s. 83

5. Avslutande reflektioner och rekommendationer

Arbetet med att ta fram nationella indikatorer för mänskliga rättigheter har främst utgått från befintlig statistik. Arbetet är en början med möjlighet till utveckling i framtiden. Genom att veta vad vi har kan vi identifiera vad som saknas. De föreslagna indikatorerna som bygger på befintlig statistik och andra återkommande undersökningar har kompletterats med önskvärda indikatorer för att visa på avsaknad av statistik som illustrerar människors åtnjutande av sina mänskliga rättigheter samt behovet av utveckling på detta område.

Analysen illustrerar flera hinder för att utveckla indikatorer ur ett rättighetsperspektiv. Frågan blir vilka de följande stegen blir utifrån det arbete som gjorts här.

Genom att redovisa framtagna indikatorer kommer det bli uppenbart att det finns stora brister i den information som redovisas. Framförallt gäller det befintlig statistik fördelat på diskrimineringsgrunder och andra utsatta grupper. Att redovisa den statistik som finns synliggör samtidigt brister i resultatindikatorernas innehåll och utformning.

Detta innebär att arbetet med nationella indikatorer för mänskliga rättigheter fortsättningsvis kan utvecklas från två håll. Det första är att utifrån den arbetsmodell som tagits fram arbeta vidare och utveckla denna och de indikatorer som framställts på strukturell-, process- och resultatnivå. Förhoppningsvis leder det till förslag på hur bättre och tydligare indikatorer skulle kunna utvecklas.

Genom att tydliggöra vad som *inte* mäts och därmed inte går att följa ger det ett underlag för att redovisa inom vilka områden det saknas statistik och för vilka diskrimineringsgrunder det saknas statistik. Därmed kan välgrundade förslag på åtgärder och förbättringar ges för att utveckla och bättre kunna följa arbetet med mänskliga rättigheter.

Det andra är att förbättra möjligheterna för att utveckla relevanta indikatorer som gör det möjligt att följa upp och utvärdera arbetet med de mänskliga rättigheterna, där diskrimineringsgrunder och övriga utsatta grupper behöver fångas upp bättre.

För att det ska vara möjligt krävs att åtgärder tas. Nedan lämnas rekommendationer till fortsatt styrning på detta område.

5.1 Rekommendationer

Integritet

Övergripande bör en utredning göras av möjligheterna att mäta individers åtnjutande av de mänskliga rättigheterna i Sverige där hänsyn tas till skyddet av individens integritet.

För att lämpliga åtgärder ska kunna påbörjas krävs kunskap om hur situationen för olika grupper ser ut. För vissa diskrimineringsgrunder finns det ingen statistik för överhuvudtaget. I de fall där diskrimineringsgrunder fångas saknas ofta analyser. För att kunna se hur konventioner följs måste situationen för personer tillhörande diskrimineringsgrunderna följas.

Gränserna för vad det anses vara godtagbart att registrera är otydligt i den lagstiftning som finns idag. Det är stor skillnad mellan att känsliga uppgifter förekommer i större anonyma undersökningar jämfört med att behandla liknande uppgifter på till exempel en arbetsplats.

Förslag: en utredning bör tillsättas vars syfte är att undersöka hur statistik kan utvecklas för att följa situationen för diskrimineringsgrunder och utsatta grupper i förhållande till övrig befolkning ur ett rättighetsperspektiv utan att individens integritet kränks.

Förslag: tydligare lagstiftning angående i vilka situationer känsliga uppgifter får behandlas, av vem och på vilken nivå.

Nationella urvalsundersökningar

De stora generella undersökningarna gör mätbarhet över tid möjligt, de används som beslutsunderlag av politiker och resultaten uppmärksammas av media. De är därmed viktiga ur ett rättighetsperspektiv.

För att kunna följa hur samtliga i befolkningen kan ta del av sina rättigheter krävs att vi kan jämföra utsatta grupper jämfört med övrig befolkning. Det innebär att de stora nationella urvalsundersökningarna bör utvecklas ur ett rättighetsperspektiv och resultaten bör redovisas fördelat på alla diskrimineringsgrunder. Sedan 1994 har det funnits krav på att officiell statistik ska vara fördelad på kön. Detta bör utökas till att omfatta samtliga diskrimineringsgrunder.

Förslag: myndigheter med officiellt statistikansvar bör ges i uppdrag att inkludera samtliga diskrimineringsgrunder så långt det är möjligt utifrån Sveriges personuppgiftslag samt utifrån etiska skäl.

Förslag: analys bör göras av hur nationella undersökningar bättre kan utvecklas utifrån ett rättighetsperspektiv.

Förslag: större urvalsundersökningar genomförs av olika myndigheter. Definitioner av diskrimineringsgrunderna bör harmoniseras för att göra jämförelser mellan olika områden möjliga.

Urvalsstorlek

Ett hinder för att utveckla indikatorer för mänskliga rättigheter är att urvalet till de undersökningar som görs är för små. Det ställs emot att kunna följa statens ansvar för mänskliga rättigheter.

Förslag: ge SCB i uppdrag att utreda hur stora urval som krävs för att följa befolkningsgrupper, diskrimineringsgrunder och övriga utsatta grupper i nationella urvalsundersökningar.

Förslag: utöka nationella urvalsundersökningar till det antal mottagare som gör statistik fördelat på de olika diskrimineringsgrunderna möjlig.

Diskrimineringsgrunder

För att följa upp och utvärdera arbetet med mänskliga rättigheter måste situationen för människor som tillhör utsatta grupper och de olika diskrimineringsgrunderna belysas. Som FN:s specialrapportör för rätten till hälsa påpekat är det ur ett rättighetsperspektiv nödvändigt att alla relevanta indikatorer bryts ned med målet att få information om så många diskrimineringsgrunder som möjligt⁴⁹.

Idag finns stora brister i statistik för diskrimineringsgrunder och för utsatta grupper i övrigt. Nationella minoriteter inkluderas inte överhuvudtaget.

Förslag: ge SCB i uppdrag att utreda hur diskrimineringsgrunder bättre kan inkluderas i officiell statistik.

Förslag: utreda hur övriga utsatta grupper som helt faller utanför officiell statistik kan fångas upp.

Förslag: ett särskilt uppdrag att utreda hur nationella minoriteter kan inkluderas och redovisas i statistik.

---

⁴⁹ Förenta Nationerna 2006: *Report of the Special Rapporteur on the right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health, Paul Hunt, Mission to Sweden*, s. 23

Ägaransvar

Avslutningsvis är arbetes fortlevnad beroende av att någon har ansvaret för att utveckla och genomföra arbetet.

Förslag: utreda vilken aktör som bör äga och driva arbetet med nationella indikatorer för mänskliga rättigheter.

Källförteckning

Abiri Elisabeth, Brodin Anna, Johansson Peter 2008: *"Mänskliga rättigheter...? Jag vet att dom finns och jag tror att Sverige är bra på dom"* – *Handbok i mänskliga rättigheter på kommunal nivå*, Norstedts Juridik AB, Stockholm

Hedlund Thulin, Kristina 2004: *Lika i värde och rättigheter: Om mänskliga rättigheter*, Norstedts Juridik, Stockholm

Frivilligorganisationernas fond för mänskliga rättigheter:
UN Development Group, *A Common Understanding of a Human rights Based Approach to Programming*;
<http://www.humanrights.se/upload/files/2/Rättighetsperspektivet/Common%20Understanding%20FN%202003.pdf>

Förenta Nationerna 2006: *Report of the Special Rapporteur on the right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health, Paul Hunt, Mission to Sweden*, A/HRC/4/28/add2

Integrations- och jämställdhetsdepartementet 2008: *Rights Work! International Conference on Systematic Work for Human Rights Implementation – Background paper*, Stockholm

OHCHR, *Report on Indicators for Promoting and Monitoring the Implementation of Human Rights*, HRI/MC/2008/3

OHCHR, General Comment 4, the right to adequate housing (art.11.1), CESCR, 13/12/91

OHCHR, General Comment 5, Persons with disabilities, CESCR, 09/12/94

OHCHR, General Comment 7, the right to adequate housing (art.11.1): forced evictions, CESCR, 20/05/97

OHCHR, General Comment 13, the right to education (art.13), CESCR, 08/12/99

OHCHR, General Comment 14, the right to the highest attainable standard of health (art.12), CESCR, 11/08/2000

OHCHR, General Comment 18, the right to work (art.6), CESCR, 24/11/2005

OHCHR, General Comment 25, the right to participate in public affairs, voting rights and the right of equal access to public service (art.25), CCPR, 12/07/96

Personuppgiftslag [1998:204]

Regeringens skrivelse, Justitiedepartementet, *En nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna 2006-2009*, SKR 2005/06:95

Regeringskansliet, *Mänskliga rättigheter i Sverige:*

http://www.manskligarattigheter.gov.se/dynamaster/file_archive/071114/b2a8e5d5eaeac2cb34334ea85d4c51f/ma%a6%eanskl%20ra%a6%eatt.pdf

Ungdomsstyrelsen 2005: *Indikatorer för uppföljning av ungdomars levnadsvillkor – På väg mot ett uppföljningssystem för den nationella ungdomspolitiken*, Ungdomsstyrelsens skrifter 2005:6

Övriga källor kopplade till resultatindikatorer

Arbetsmiljöverket:

Undersökning om ”Arbetsorsakade besvär”

Undersökning om ”Arbetsskador”

Arbetsmiljöundersökning

Boverket:

Bostadsmarknadsenkäten (BME)

Folkhälsoinstitutet:

Nationella folkhälsoenkäten

SCB:

Arbetskraftsundersökningen (AKU)

Demokratistatistik

Inkomstfördelningsundersökningen

Nationella indikatorer för mänskliga rättigheter

Rapport: "På tal om kvinnor och män – en lathund om jämställdhet"

Rapport: "Förtroendevalda 2007"

Registret befolkningens utbildning

Registerstatistik om verksamhet efter utbildning

STATIV (databas)

Undersökningen om levnadsförhållanden (ULF)

Valdeltagandeundersökningen

Valstatistik

Yrkesregistret

Skolverket:

Statistik på webbsida

Rapport: "Rätten till utbildning"

Undersökning: "Attityder i Skolan"

Socialstyrelsen:

Folkhälsorapport

Rapport: "Ej verkställda beslut och domar enligt LSS och SOL 2006"

Socialstyrelsen i samarbete med Sveriges kommuner och landsting:

Undersökning: "Öppna jämförelser av hälso- och sjukvårdens kvalitet och effektivitet"

Övriga:

Arbetsdomstolen

Arbetsförmedlingen

Barn- och elevombudet

Nationella indikatorer för mänskliga rättigheter

Brottsförebyggande rådet

Diskrimineringsombudsmannen

Domstolsverket

Handikappförbunden (HSO)

Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd
Högskoleverket

Kronofogdemyndigheten

Länsstyrelsernas gemensamma webbsida

Myndigheten för yrkeskvalificerad utbildning

Naturvårdsverket

Regeringens webbsida

Skolinspektionen

Sveriges domstolar

Webbsida: studeramedfunktionshinder.nu

Bilaga 1.

Metod och arbetsprocess

Arbetet har delats in i fyra huvudsakliga delar: 1) urvalsprocess, 2) inventering, 3) analys samt 4) utvecklande av indikatorer. Dessa kommer att beskrivas närmare här nedan.

Urvalsprocess

Grund för urval

I uppdragsbeskrivningen för projektet anges att indikatorer ska utvecklas för ett *urval* av de mänskliga rättigheterna. För att detta ska vara möjligt krävs en definition av vilka de mänskliga rättigheterna är eller åtminstone vilka mänskliga rättigheter i.e. konventioner som blir utgångspunkten för ett urval.

Mest naturligt ansågs vara att utgå från de konventioner som Sverige ratificerat. I handlingsplanen, bilaga tre, beskrivs ett stort antal konventioner som Sverige ratificerat. Det argumenterades dock att urvalet inledningsvis borde begränsas för att passa de förutsättningar och tidsramar som finns för detta projekt.

Utgångspunkt för ett urval av de mänskliga rättigheterna har därmed varit FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna (UDHR) samt FN:s internationella konvention om de medborgerliga och politiska rättigheterna (ICCPR) och FN:s internationella konvention om de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna (ICESCR).

Att göra denna avgränsning sågs som nödvändigt för att passa projektets förutsättningar och tidsramar. Arbetet görs hanterbart samtidigt finns möjlighet att inkludera ytterligare rättigheter och utveckla arbetet längre fram. De tre grundläggande instrumenten är nationellt och internationellt erkända, de är generellt tillämpbara på alla individer och de tematiska konventionerna som tillkommit senare innehåller rättigheter från dessa tre instrument.

Valet innebär att vissa rättigheter och vissa grupper inte funnits med i urvalsprocessen i arbetet med att utveckla indikatorer. Detta har ingen annan orsak än att göra arbetet hanterbart och rimligt ur det tidsperspektiv som detta projekt har haft.

För att besluta *vilka* rättigheter, utifrån valda konventioner som grund, som ansågs aktuella att utveckla indikatorer för var det

relevant att sätta rättigheterna i en svensk kontext. Detta gjordes genom att använda budgetpropositionen för 2009 samt dess utgiftsområden med respektive sakområden⁵⁰ som grund för urval av rättighetsområden. Anledningen är att Budgetpropositionen är ett viktigt instrument som visar på politikens inriktning och att använda den som grund för urval är därmed relevant.

Icke-diskrimineringsprincipen användes som avgörande bestämningssfaktor för att göra ett inledande urval ur budgetpropositionen. Detta grundar sig på att icke-diskriminering är en universell princip för de mänskliga rättigheterna och skall uppmärksammas för varje rättighet. Icke-diskriminering är vidare en central del i Handlingsplanen för de mänskliga rättigheterna och i uppdragsbeskrivningen för detta projekt står det att indikatorerna ska visa på situationen för olika grupper.

Urval – steg I

Urvalsprocessen inleddes med en översiktlig genomgång av de 27 utgiftsområden som finns med i Budgetpropositionen för 2009. Alla områden med tydliga kopplingar till mänskliga rättigheter på nationell nivå (inom Sverige) valdes ut till en noggrannare genomgång. De områden som hade indirekta kopplingar eller där fokus låg utanför Sveriges gränser valdes bort.

Med direkta kopplingar mellan rättigheter och ett utgiftsområde menas att ett rättighetsspråk använts för beskrivningen av utgiftsområdet, att utgiftsområdet är nära kopplat till specifika rättighetsartiklar och/eller att det tar upp och beaktar en specifik diskrimineringsgrund.

Indirekta kopplingar innebär att det som nämnts ovan inte finns med när utgiftsområdet beskrivs, att kopplingen kan göras först i ett andra led (till exempel utgiftsområdet ”försvars- och samhällsberedskap” måste först identifieras som att det handlar om en mänsklig rättighet som rätten till säkerhet medan utgiftsområdet ”Arbetsmarknad” kan kopplas direkt till rätten till arbete).

Utifrån detta ansågs 11 stycken utgiftsområden inte vara relevanta för detta uppdrag.⁵¹

---

⁵⁰ I och med Budgetpropositionen för 2009 har det som tidigare benämndes som politikområde, verksamhetsområde samt verksamhetsgren har tagits bort. Nu varierar benämningen beroende på vilket utgiftsområde som studeras, därmed kallas alla underliggande områden för sakområden i brist på någon annan enhetlig definition.

⁵¹ Ej relevanta utgiftsområden: Utgiftsområde 2: Samhällsekonomi och finansförvaltning, Utgiftsområde 3: Skatt, tull och exekution, Utgiftsområde 5: Internationell samverkan, Utgiftsområde 6: Försvar och samhällets beredskap, Utgiftsområde 7: Internationellt bistånd, Utgiftsområde 20: Allmän miljö- och naturvård, Utgiftsområde 21: Energi, Utgiftsområde 23: jord- och skogsbruk, fiske med anslutande näringar, Utgiftsområde 24: näringsliv, Utgiftsområde 26: Statsskuldräntor och slutligen Utgiftsområde 27: Avgiften till Europeiska gemenskapen.

Efter denna första avgränsning gjordes en inventering utifrån Budgetpropositionen 2009 av utvalda utgiftsområden (1, 4, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, (15), 16, 17, 18, (19), 22 och 25) samt de sakområden som faller in under dessa och som ses som relevanta ur ett rättighetsperspektiv med nuvarande målformuleringar.

I detta skede söktes därmed information om vilka diskrimineringsgrunder som beaktats inom varje utgiftsområde respektive sakområde. En sammanfattning visade att det fanns några utgiftsområden som inte nämner några diskrimineringsgrunder i vare sig mål eller i inriktning för politiken och de togs därför bort.⁵²

Resterande utgiftsområden (1, 4, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 18 och 22) med tillhörande sakområden har förts in i en matris för att skapa en överskådlig bild och jämförelse av vilka diskrimineringsgrunder som beaktas under respektive utgiftsområde och dess sakområden.

Urval – steg II

Matrisen visade på att flera av de kvarvarande sakområdena bestod av områden som faller under diskrimineringsgrunderna. Det bestämdes därför att de sakområden som fokuserade på diskrimineringsgrunderna skulle sällas bort från urvalet och att utgångspunkten är de olika sakområdena.

Därmed togs följande sak-/politikområden bort: Riksdagens ombudsmän, Sametinget, Nationella minoriteter, Äldrepolitik, Barnrättspolitik, jämställdhetspolitik och ungdomspolitik. Dessa tillsammans med politik mot diskriminering och integrationspolitik (vilka också valdes bort) kan ses som tvärsektoriella områden och bör ingå i alla övriga sakområden.

Kvar fanns följande utgiftsområden. Utgiftsområde 1: Rikets styrelse, utgiftsområde 4: Rättsväsendet, utgiftsområde 9: Hälsovård, sjukvård och social omsorg, utgiftsområde 10, 11 och 12: Ekonomisk trygghet vid sjukdom och handikapp, ålderdom och för familjer och barn, utgiftsområde 14: Arbetsmarknad och arbetsliv, utgiftsområde 16: Utbildning och universitetsforskning, utgiftsområde 17: Kultur, medier, trossamfund och fritid, utgiftsområde 18: Samhällsplanering, bostadsförsörjning, byggande samt konsumentpolitik och slutligen utgiftsområde 22: Kommunikationer.

Det slutgiltiga urvalet av rättigheter, utifrån ovanstående utgiftsområden, har ingen vetenskaplig grund då uppdraget endast handlar om att ta fram exempel.

---

⁵² Följande utgiftsområden är borttagna: Utgiftsområde 8 – Migration, utgiftsområde 15 – Studiestöd, utgiftsområde 19 – Regional tillväxt samt utgiftsområde 25 – Allmänna bidrag till kommuner.

Valet gjordes utifrån följande faktorer:

- att utgiftsområdet beaktar de diskrimineringsgrunder som finns enligt svensk lagstiftning
- att de kan kopplas till någon av de rättigheter som finns i de två konventionerna ICCPR och ICESCR
- uppfattningar om vilka områden det finns tillgänglig information och data att utveckla indikatorer för
- Att rättighetsområdena är relevanta även för kommunal nivå

Fem rättigheter med tillhörande sakområden valdes slutligen ut:

- 1. Rätten till demokratiskt deltagande**
  - a. Demokratipolitik
- 2. Rätten till bästa möjliga uppnåeliga hälsa**
  - a. Hälso- och sjukvårdspolitik
  - b. Folkhälsopolitik
- 3. Rätten till arbete**
  - a. Arbetsmarknad
  - b. Arbetsliv
- 4. Rätten till utbildning**
  - a. Barn- och ungdomsutbildning
  - b. Vuxenutbildning
  - c. Universitet och högskolor
- 5. Rätten till bostad**
  - a. Bostadsmarknaden

Inventering

De fem valda rättighetsområdena kartlades mer ingående genom att söka befintlig data/statistik som var uppföljningsbar över tid för respektive område. Dessa data får ses som allmänna och inte specifikt anpassade sett ur ett rättighetsperspektiv.

Vidare undersöktes och identifierades indikatorer som tagits fram tidigare av olika aktörer inom de områden som valts ut och som skulle kunna vara användbara i detta arbete.

Halvtidsanalys

Efter urvalsprocess och inventering genomfördes en analys för att sammanställa resultatet av inventeringen samt för att samla ihop de erfarenheter som gjorts hittills i arbetet, vilka har påverkat det fortsatta arbetet.

Analysen har sammanställt vad som går att mäta över tid och konsekvenser utifrån den modell som använts, användbarhet ur ett rättighetsperspektiv, vilken typ av data som saknas samt om och i så fall vilka av diskrimineringsgrunderna som det finns statistik för samt svårigheter på detta område. Resultat som ansetts vara relevanta har förts in i rapportens analys.

Framtagandet av indikatorer

Att ta fram, sammanställa och utveckla nationella indikatorer för ett urval av de mänskliga rättigheterna har varit kärnan i detta arbete. Utgångspunkten har varit OHCHR's arbete och modell för att utveckla indikatorer på internationell nivå och anpassa modellen till en svensk kontext.

Modellen och arbetet med att ta fram indikatorerna beskrivs mer ingående i avsnitt två och tre.

Bilaga 2.

Styrgrupp

Kerstin Jansson,	Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige
Jens Ölander,	Integrations- och jämställdhetsdepartementet
Jonas Frykman,	Huddinge Kommun, Nätverket för mångfald och mänskliga rättigheter
Arvid Lindén,	Handisam
Emelie Pettersson,	Handisam
Josefine Gustavsson,	Handisam

Bilaga 3.

Uppdragsbeskrivning

Delegationen för mänskliga rättigheter i
Sverige
Ju 2006:02

Uppdragsbeskrivning – Indikatorer för mänskliga rättigheter

Bakgrund

Regeringen aviserade i sin handlingsplan för de mänskliga rättigheterna 2006 – 2009 att man avser att utarbeta indikatorer för att kunna utvärdera och följa upp arbetet med nationella mål om mänskliga rättigheter. Indikatorerna bör bestå av såväl generella som specifika, kompletteras med underindikatorer eller variabler och kunna möjliggöra mätningar över tid.

Syftet med indikatorerna är att kunna utvärdera och följa upp arbetet i relation till målen för ett urval av de mänskliga rättigheterna. De specifika rättigheterna och omständigheter som är av relevans inom respektive område bör avgöra hur underindikatorerna ska utformas.

De mänskliga rättigheterna är, enligt handlingsplanen, i första hand regeringens ansvar. Förverkligandet är dock beroende av vilka åtgärder som genomförs inom hela den offentliga sektorn. Ett samarbete med statliga myndigheter, kommuner och landsting är därför viktigt i utarbetandet av indikatorerna. Det bör beaktas både hur dessa kan använda de nationella målen och indikatorerna i sitt arbete men även hur regeringen kan dra nytta av indikatorer som utvecklas på lokal och regional nivå. Det är en fördel om det finns samband mellan indikatorer på olika nivåer.

Resultatet av arbetet med indikatorer kommer bl.a. att användas vid utarbetandet av nästa nationella handlingsplan för de mänskliga rättigheterna. Uppföljningen av rättigheter inom olika politik- och samhällsområden kommer sannolikt att ge både positiva och negativa resultat. Det är viktigt att se eventuella hinder och problem som framkommer i undersökningarna som värdefulla underlag för utvecklingen av arbetet för att nå de nationella målen om mänskliga rättigheter och för politiska beslut.

Syftet med uppdraget

Syftet med uppdraget är att ge ett underlag till Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige för att delegationen i slutbetänkandet ska kunna presentera exempel på indikatorer för att följa upp ett urval av de mänskliga rättigheterna.

Viktigt är att indikatorerna kan visa på situationen för olika grupper ur ett rättighetsperspektiv, t ex funktionsnedsättning, etnisk bakgrund, religiös övertygelse, kön eller sexuell läggning.

I uppdraget ingår att inventera vilka indikatorer som finns idag som kan användas för att kunna utvärdera och följa upp de mänskliga rättigheterna. I uppdraget ingår också att, utifrån ovan nämnda inventering, visa vilka verksamhetsområden som bör prioriteras i ett första skede. Utifrån erfarenheterna på dessa områden kan sedan arbetet med indikatorer utvecklas även inom andra politikområden/rättigheter.

Eftersom delegationen senast 1 april 2009 ska lämna ett delbetänkande till regeringen angående ansvaret för främjande, skyddande och övervakning av konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning bör indikatorer som rör deras åtnjutande av de mänskliga rättigheterna ingå bland de prioriterade områdena.

Metod

Arbetet kan delas in i fyra steg:

1. Inventera vilka indikatorer som finns att tillgå idag samt eventuellt arbete som pågår på annat håll. Insamlingen bör avse såväl statistik som annan information som är möjlig att jämföra över tid.

Efter en första översiktlig inventering tas ett urval områden fram inom vilka det fortsatta inventeringsarbetet kan fokuseras. Urvalet av områden sker i samråd med delegationen. Vid urvalet bör beaktas vilka områden som har formulerade uppföljningsbara mål.

2. Analys av insamlat material för att se hur dessa indikatorer fungerar för uppföljning/utvärdering ur ett rättighetsperspektiv.

3. På grundval av analysen i steg 2 välja ut några prioriterade politikområden/rättigheter där det finns respektive saknas indikatorer. De prioriterade områdena väljs ut i samråd med delegationen. Inom de prioriterade områdena sammanställa och utveckla befintliga indikatorer där detta behövs och lämna förslag på nya indikatorer där sådana saknas men redan i nuläget bedöms viktigt att de finns.

4. Dokumentera arbetet i de tre tidigare stegen.

Arbetet ska genomgående genomföras i nära samarbete med Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige. Särskild avstämning sker vid ovan nämnda urvalspunkter. En styrgrupp bör tillsättas där förutom Handisam och delegationen även representanter från Integrations- och jämställdhetsdepartementet samt den arbetsgrupp inom nätverket för mångfald och rättigheter hos Sveriges kommuner och landsting som ska arbeta med indikatorer för diskriminering, mångfald och mänskliga rättigheter ingår.

Samråd kring arbetet bör dessutom ske, framförallt under steg 2 och 3, med företrädare för olika politik-/samhälls-/sakområden samt handikapprörelsen.

Nationella indikatorer för mänskliga rättigheter

Enligt den Nationella handlingsplanen för de mänskliga rättigheterna 2006-2009 (Skr. 2005/06:95) avser regeringen att utarbeta indikatorer för att kunna utvärdera och följa upp arbetet med nationella mål om mänskliga rättigheter.

På uppdrag av Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige har Handisam getts i uppdrag att utveckla nationella indikatorer för ett urval av de mänskliga rättigheterna. I denna rapport redovisas resultatet av arbetet tillsammans med rekommendationer för att bättre kunna följa och utvärdera arbetet med mänskliga rättigheter i Sverige .

Handisam
Arenavägen 63
121 77 Johanneshov
E-post info@handisam.se
Telefon 08-600 84 00
Fax 08-600 84 99

Handisam Serie A 2009:6